ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу
Кафедра публічного адміністрування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри
_____
І.А.Семенець-Орлова
«____»_____2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

«УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»

Виконав: студент групи
Е-12-21-Б1ПУА(4.0з)
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Морозов Володимир Леонідович
Керівник: PhD, Чмир Я.І.

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Морозов Володимир Леонідович. «Удосконалення управлінських механізмів у сфері державної безпеки України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів».

Кваліфікаційна робота на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр» із спеціальності «Публічне управління та адміністрування» - Міжрегіональна Академія управління персоналом – Київ. 2025

У кваліфікаційній роботі розкрито теоретичні засади функціонування управлінських механізмів державної безпеки в умовах євроінтеграційних трансформацій. Проаналізовано функціонування управлінських механізмів у сфері державної безпеки України в умовах євроінтеграційних процесів. Розкрито шляхи удосконалення управлінських механізмів державної безпеки в контексті поглиблення євроінтеграційних процесів в Україні.

Ключові слова: управлінські механізми, державна безпека, євроінтеграція, Європейський союз, інтеграція, воєнний стан.

SUMMARY

Morozov Volodymyr. "Improvement of Management Mechanisms in the Sphere of State Security of Ukraine in the Context of Deepening European Integration Processes".

Thesis for obtaining the level of higher education "Bachelor" in "Public Administration" - Interregional Academy of Personnel Management - Kyiv. 2025

The thesis reveals the theoretical foundations of the functioning of management mechanisms for state security under the conditions of European integration transformations. It analyzes the functioning of management mechanisms in the sphere of state security of Ukraine under the conditions of European integration processes. It explores the ways to improve the management mechanisms of state security in the context of deepening European integration processes in Ukraine.

Key words: management mechanisms, state security, European integration, European Union, integration, martial law.

ЗМІСТ

ВСТУП 4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 7
1.1. Зміст і структура управлінських механізмів забезпечення державної безпеки України в контексті поглиблення євроінтеграції 7
1.2. Зарубіжні підходи до організації публічного управління в умовах кризових та безпекових загроз у країнах ЄС 18
Висновки до розділу 1 24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 26
2.1. Організаційно-правові засади реалізації управлінських механізмів у сфері державної безпеки України 26
2.2. Особливості загострення безпекових викликів у процесі європейської інтеграції України 36
Висновки до розділу 2 44
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ 46
3.1. Євроінтеграційні орієнтири формування сприятливих умов для розвитку системи управління державною безпекою 46
3.2. Пріоритетні напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення управлінських механізмів державної безпеки в межах реалізації євроінтеграційних зобов’язань України 56
Висновки до розділу 3 62
ВИСНОВКИ 64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 67

ВСТУП

Актуальнітсь теми дослідження. Поглиблення євроінтеграційних процесів в Україні формує потребу у модернізації сфер державного управління, які прямо впливають на стійкість національної безпеки. Динамічні трансформації політичного та безпекового середовища, зумовлені воєнними загрозами, масштабними соціально-економічними змінами та необхідністю виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС, актуалізують питання удосконалення управлінських механізмів, здатних забезпечити безперервність державних функцій і стратегічну координованість дій. У цих умовах особливо важливим стає гармонізація національної системи безпеки з європейськими стандартами, що передбачає адаптацію правових, інституційних і процедурних основ до вимог ЄС.

Разом із зовнішніми викликами значно зростає роль внутрішньої інституційної спроможності держави, адже ефективна модель управління у сфері державної безпеки повинна поєднувати принципи демократичного врядування, ризик-орієнтованого планування та міжвідомчої взаємодії. Поглиблення секторальної інтеграції з Європейським Союзом, включно з питаннями цивільного захисту, правового регулювання кризових ситуацій, охорони громадського порядку, стратегічного планування та забезпечення прав людини, потребує системного оновлення управлінських процедур і законодавчих механізмів, що визначають здатність держави оперативно реагувати на сучасні загрози.

Наукові підходи до осмислення трансформацій у сфері державної безпеки репрезентовані в працях таких дослідників, як Н. Андрусевич, О. Барило, О. Владимирова, В. Галушка, М. Гаріфуллін, В. Дудкевич, І. Зима, І. Ісаєнко, Я. Колінко, В. Купрій, Я. Ларіна, Д. Мельничук, У. Мовчан, М. Небеська, Н. Обушна, Н. Павлюк, М. Прохоренко, С. Пушкаренко, О. Резнікова, І. Слюсарчук, В. Топольніцький та інші. Їхні дослідження формують теоретичні підвалини для осмислення сучасних управлінських

викликів, правових режимів, моделей кризового реагування та стратегічного планування в умовах євроінтеграції.

Однак, попри значну увагу до проблематики державної безпеки, потребує подальшого наукового розвитку питання комплексного вдосконалення управлінських механізмів у контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань, адже саме ефективна взаємодія інституцій, оновлення правових процедур та адаптація європейських стандартів визначають здатність України забезпечувати стійкість держави, підтримувати динаміку реформ і гарантувати безпеку громадян в умовах багатовимірних загроз.

Об'єктом дослідження є процес функціонування системи державної безпеки України в умовах європейської інтеграції.

Предмет дослідження – удосконалення управлінських механізмів у сфері державної безпеки України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування особливостей функціонування управлінських механізмів державної безпеки України в умовах поглиблення євроінтеграції та формування практичних рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до сучасних безпекових викликів.

Відповідно до мети визначено завдання дослідження:

- визначити зміст і структуру управлінських механізмів забезпечення державної безпеки України в контексті поглиблення євроінтеграції;
- вивчити зарубіжні підходи до організації публічного управління в умовах кризових та безпекових загроз у країнах ЄС;
- дослідити організаційно-правові засади реалізації управлінських механізмів у сфері державної безпеки України;
- здійснити аналіз особливостей загострення безпекових викликів у процесі європейської інтеграції України;

– надати пріоритетні напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення управлінських механізмів державної безпеки в межах реалізації євроінтеграційних зобов'язань України.

Методологія дослідження ґрунтувалася на використанні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, серед яких аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, системний та структурно-функціональний підходи, що дали змогу визначити зміст і специфіку управлінських механізмів державної безпеки; нормативно-правовий аналіз для з'ясування особливостей правового забезпечення безпекової сфери; порівняльний метод для вивчення зарубіжного досвіду країн ЄС; а також логіко-аналітичні та прогностичні методи, які забезпечили формування висновків і рекомендацій щодо удосконалення механізмів державної безпеки України.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному теоретичному уточненні змісту та структури управлінських механізмів державної безпеки України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів, узагальненні зарубіжних підходів до організації публічного управління у кризових ситуаціях, виявленні особливостей впливу євроінтеграційних трансформацій на функціонування безпекових інститутів, а також у сформульованих рекомендацій щодо удосконалення організаційно-правового забезпечення та підвищення ефективності механізмів державної безпеки в сучасних умовах.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів під час підготовки матеріалів для науково-практичних конференцій і семінарів, у розробленні рекомендацій для органів публічної влади щодо вдосконалення управління державною безпекою, а також у навчальному процесі – зокрема під час викладання дисциплін, пов'язаних із публічним управлінням, державної безпекою та європейською інтеграцією.

Структура дослідження включає вступ, три основні розділи, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки, а бібліографічний список містить 61 джерело.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

1.1. Зміст і структура управлінських механізмів забезпечення державної безпеки України в контексті поглиблення євроінтеграції

У контексті загострення глобальних загроз і трансформації системи міжнародної безпеки питання забезпечення державної безпеки України виходить на перший план і набуває особливої ваги в умовах повномасштабного вторгнення та активізації євроінтеграційного курсу. Поглиблення співпраці з Європейським Союзом передбачає узгодження управлінських практик із нормами та стандартами ЄС, що охоплюють прозорість державної політики, ефективність виконавчих структур, верховенство права, стратегічно орієнтоване управління та розбудову інституційної спроможності. Відтак модернізація національних управлінських механізмів стає важливим інструментом зміцнення стійкості держави, підвищення її здатності протидіяти сучасним загрозам та забезпечувати безпековий баланс у процесі руху до членства в ЄС.

У цьому контексті реформування публічного управління передбачає адаптацію правових інструментів, упровадження інноваційних управлінських технологій, цифрову трансформацію діяльності органів влади, а також посилення міжвідомчої координації. Акцент робиться на здатності інституцій оперативно реагувати на кризові ситуації, забезпечувати належний рівень готовності до зовнішніх і внутрішніх загроз та формувати антикорупційні бар’єри, що підтверджується науковими напрацюваннями у сфері безпеки [4, с. 17]. Посилення інтеграції в європейський політичний та безпековий простір вимагає від України не лише модернізації чинних механізмів, а й системного перегляду підходів до управління загалом.

Поступаючись до аналізу сутності управлінських механізмів, варто наголосити, що у вітчизняній правовій документації досі відсутнє чітко закріплене визначення поняття “публічне управління”. Вказане зумовлює його часте ототожнення з державним управлінням, що, у свою чергу, спричиняє змішування їхніх характеристик і функціональних завдань. Подібна термінологічна невизначеність відбивається і на підходах до розуміння механізмів публічного управління, які нерідко трактуються як аналоги механізмів державного управління. Разом із тим наукова думка розглядає механізм управління як закономірно сформовану, структуровану та орієнтовану на послідовне перетворення інформації систему дій, що ґрунтується на багатоканальності, циклічності та постійному зворотному зв’язку. Такий підхід дає можливість забезпечити стійкість і розвиток об’єкта управління, а також удосконалювати організаційну структуру шляхом акумуляції та селекції релевантної інформації, що суттєво впливає на якість управлінських рішень [8, с. 177].

Управлінські механізми, будучи складовою загальної системи управління, формують вплив на чинники, які визначають результативність функціонування об’єкта. Ідеться як про зовнішні умови – політичні, соціальні чи економічні, – так і про внутрішні ресурси, здатні забезпечувати організаційну стійкість та адаптивність системи. Будь-який ефективний механізм спрямований на досягнення чітко окресленої мети через вплив на визначені детермінанти, використовуючи відповідні інструменти та джерела управлінського впливу [5, с. 32]. Відтак національні управлінські механізми можна трактувати як комплекс правових, економічних, політичних, організаційних та стимулюючих засобів, що забезпечують узгодженість дій суб’єктів управління, їхню взаємодію та орієнтацію на досягнення загального державного інтересу.

З огляду на те, що структурні елементи публічного управління охоплюють правові, організаційні, економічні й соціальні компоненти, загальний управлінський механізм має розглядатися як інтегрована система

взаємодії правових норм, політичних інструментів, організаційних процедур, економічних стимулів та мотиваційних засад, які забезпечують узгодженість, прогнозованість і результативність управлінських впливів [14, с. 89]. Такий підхід дозволяє не лише визначити внутрішню структуру механізму, а й окреслити його функціональні можливості у сфері державної безпеки в умовах поглиблення євроінтеграції.

Аналіз наукових підходів дає підстави вважати, що традиційне розуміння механізму державного управління є значно вужчим і не повною мірою відповідає сучасним вимогам до публічного управління. Вказане зумовлює необхідність глибшого опрацювання концепції механізмів державного управління, яка відображає реальний стан розвитку управлінських процесів в Україні. Так, І. Ісаєнко визначає механізми державного управління як демократичні інституції та організаційні структури, що здійснюють цілеспрямований вплив на суспільні процеси й забезпечують узгоджене функціонування органів державної влади, місцевого самоврядування, неурядового сектору та громадян задля реалізації державної політики у всіх сферах життя. Автор акцентує на тому, що адміністративні механізми – державне та публічне управління – визначають специфіку й спосіб впливу на ті об’єкти, які перебувають у зоні управлінської взаємодії [15, с. 117].

У процесі дослідження сутності управлінських механізмів, покликаних забезпечувати державну безпеку, важливо враховувати ту обставину, що вони формуються як багатокомпонентна система, у якій поєднано суб’єктів і об’єктів управлінського впливу, принципи регуляції, функціональні та цільові характеристики, методичні підходи й інструменти реалізації державної політики. Комплексність такої системи особливо актуалізується в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів, коли державні інституції мають адаптувати національні методи регулювання до європейських стандартів управління та кризового реагування. Насамперед постає завдання структуризації цих механізмів відповідно до визначених критеріїв, що

дозволяє встановити внутрішні взаємозв'язки та визначити їхню роль у забезпеченні безпеки.

Систематизація механізмів реагування на небезпечні події може здійснюватися за кількома групами ознак:

1. За масштабом впливу:

– загальнодержавні механізми;

– регіональні інструменти регулювання;

– локальні (місцеві) механізми;

– механізми, спрямовані на окремі об'єкти та структури.

2. За характером управлінського впливу:

– інтегровані (комплексні) механізми;

– організаційно-правові та нормативні заходи;

– економічні, адміністративні, політичні й фінансові інструменти;

– контрольні, інформаційні та інспекційні засоби впливу;

– методи морально-етичного регуляторного впливу;

– ресурсне забезпечення (організаційне, кадрове, правове, наукове, матеріально-технічне, фінансове, соціальне).

3. За об'єктом управлінського впливу:

– політичні, соціальні, економічні, криміногенні й епідеміологічні процеси;

– природні та техногенні небезпечні ситуації;

– органи місцевого самоврядування та територіальні управлінські структури;

– населення, підприємницькі структури, установи та організації;

– спеціалізовані інституції, серед яких підрозділи ДСНС, прокуратура тощо.

4. За суб'єктами впливу:

– органи державної влади;

– місцеві органи самоврядування;

– представники бізнес-сектору.

5. За стратегічними цілями впливу:

– локалізація небезпечних ситуацій;

– ліквідація їхніх наслідків;

– запобігання потенційним загрозам;

– відновлення функціонування систем у звичайному режимі [25, с. 170-171].

Такий підхід до класифікації дає підстави розглядати перелічені механізми як цілісну модель управління у сфері надзвичайних ситуацій, де кожен елемент виконує власну функцію в загальній системі забезпечення державної безпеки. Взаємодія між центральними органами влади, місцевими адміністраціями, бізнесом та громадськістю формує основу для ефективної координації дій у кризових умовах, оптимізації використання ресурсів і підвищення швидкості реагування, що має особливе значення для мінімізації ризиків для населення, економіки та критичної інфраструктури.

У контексті нашого дослідження важливо інтегрувати до аналізу і європейський вимір функціонування управлінських механізмів. Євроінтеграційні процеси формують якісно нові вимоги до публічного управління, оскільки державні інституції мають узгоджувати свою діяльність із нормами, що склалися в межах Європейського Союзу. У структурі європейських механізмів публічного управління особливу роль відіграють суб’єкти, наділені відповідними повноваженнями й ресурсами для реалізації узгодженої політики (схематично зображено на рисунку). Саме завдяки їхній узгодженій діяльності в країнах-членах ЄС забезпечується висока інституційна стійкість та довготривала соціальна рівновага.

Ключовими інструментами, які Європейський Союз застосовує для підтримки національних управлінських систем та реалізації євроінтеграційної політики, виступають принципи європейського врядування та практики належного управління. Вони сприяють формуванню ефективних управлінських рішень і підтриманню стабільності функціонування

державного апарату, що є важливою складовою державної безпеки в умовах сучасних викликів.

У сучасних умовах поглиблення євроінтеграційних процесів та зростання безпекових загроз управлінські механізми, що застосовуються у сфері публічного управління, мають формуватися на основі ґрунтовних теоретичних напрацювань і чіткого розуміння природи державного управління. Вони повинні відображати не лише особливості національної системи публічного управління, а й відповідати вимогам європейської моделі врядування. У цьому контексті механізми державного управління доцільно аналізувати як цілісні та системно структуровані утворення, де кожен елемент відіграє функціонально визначену роль, а узгодженість між ними формує основу регулятивної спроможності держави. Такий підхід зумовлює необхідність їх класифікації за чітко встановленими критеріями, що дозволяє краще зрозуміти логіку їх функціонування та визначити ключові параметри ефективності.

У структурі правових і організаційних механізмів центральним критерієм виступає публічність, яка має забезпечувати відкритість діяльності владних інституцій, прозорість процедур та доступ громадян до інформації. Проте така відкритість можлива лише за умов нормативного закріплення стандартів оприлюднення та формування гарантій їх практичної реалізації. Наукові дослідження підтверджують ключову роль правової складової в управлінському апараті держави, оскільки вона формує підґрунтя для побудови моделі сучасного публічного управління, що відповідає європейським принципам належного врядування [11]. Визначальною ознакою організаційної структури є спеціалізація та раціональний розподіл функцій між суб’єктами управління, що дозволяє забезпечити узгодженість між їх діяльністю та підвищити ефективність державної політики.

У деяких ключових документах Європейського Союзу головними властивостями механізмів публічного управління визначаються інституційна автономність, розвинена комунікація, наявність вертикальних і

горизонтальних зв’язків між управлінськими структурами, а також посилення ролі лідерства та партнерства. У країнах ЄС значну увагу приділяють розробленню й застосуванню спільних стандартів та процедур, які уніфікують діяльність органів влади та забезпечують сталість управлінських процесів (див. рис. 1.1.). Завдяки таким характеристикам механізми державного управління у країнах-членах ЄС забезпечують високий рівень соціальної стабільності та стійкості до зовнішніх викликів.

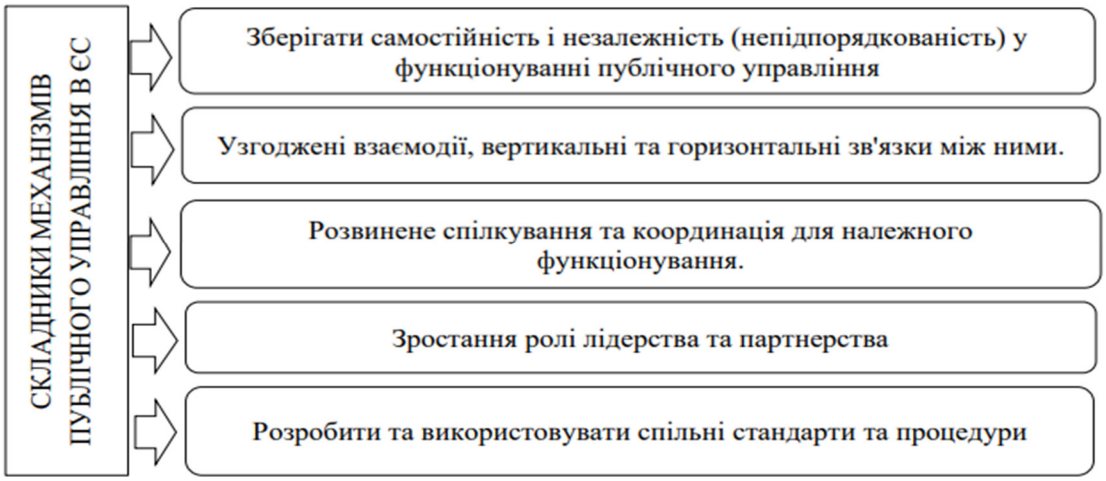

Рис. 1.1. Ключові елементи системи публічного управління в країнах Європейського Союзу. *Джерело: розробка автора.*

У межах дослідження важливо окреслити і завдання публічного управління в умовах надзвичайних ситуацій, оскільки вони є однією з найбільш чутливих сфер державної безпеки. Мета управлінських рішень у таких умовах полягає, передусім, у створенні сприятливого середовища для ефективної діяльності суб’єктів, наділених владними повноваженнями, із одночасним урахуванням потреб громадянського суспільства. При цьому необхідно забезпечити дотримання конституційних прав та застосовувати превентивні заходи для мінімізації ризиків, пов’язаних із різними видами небезпечних подій.

Досягнення зазначених цілей можливе лише за умови цілісного підходу до формування механізмів публічного управління. З огляду на це, такі механізми можуть бути згруповані за такими видами: правові, організаційні,

інституційні, адміністративні, інформаційні, економічні та політичні. Хоча їхній зміст частково дублює окремі напрями державного впливу, комплексні механізми відрізняються способом узгодження інструментів, застосованих на різних рівнях, а також налаштованістю на системне реагування. Саме ця синергія визначає потенціал держави в умовах надзвичайних ситуацій і дозволяє забезпечити ефективну взаємодію між інституціями [39, с. 61].

Розгортання комплексних механізмів у кризових умовах забезпечує можливість: визначати ключові стратегічні орієнтири та принципи управління, необхідні для реагування як на початкові прояви небезпечних процесів, так і на їх довгострокові наслідки; формувати правові рамки регулювання надзвичайних подій, що гарантує законність та передбачуваність рішень; узгоджувати інтереси держави, громадян та владних структур через налагоджену комунікацію та врахування потреб різних соціальних груп; здійснювати аналітичний моніторинг умов, що передують кризовим подіям, для своєчасного впровадження превентивних заходів; оперативно виявляти негативні тенденції та нейтралізувати загрози, які можуть вплинути на національну безпеку.

Таким чином, комплексний механізм управління забезпечує оптимальну координацію діяльності державних інституцій, підвищує готовність системи до реагування на кризові виклики та сприяє стабільності розвитку держави навіть у ситуації тривалих загроз. Водночас необхідно підкреслити, що перелік управлінських механізмів, запропонованих у науковій літературі, не може вважатися завершеним, а їх застосування залежить від особливостей ситуації. Тому суб’єкти публічного управління мають орієнтуватися на комплексний підхід, обираючи такі інструменти, які найповніше відповідають поставленим завданням. У кожному конкретному випадку набір методів та інструментів державного управління в надзвичайних ситуаціях формуватиметься залежно від характеру загроз і цілей управлінського впливу.

Поглиблене дослідження змісту й структурних характеристик управлінських механізмів, що забезпечують державну безпеку України,

потребує звернення до сутності категорії «функціонування», адже саме вона визначає динаміку змін у системі публічного управління. У науковій літературі функціонування трактується як процес переходу організаційних чи соціальних утворень у якісно новий стан, що проявляється через трансформацію їх будови, змісту або внутрішніх зв'язків [39, с. 66]. Такий підхід дозволяє розглядати розвиток надзвичайних обставин та реакцію на них у площині публічного управління як зміну якісних параметрів соціальних процесів, спрямованих на покращення умов суспільного життя. Відповідно виникає потреба у формуванні механізмів, здатних забезпечити превенцію кризових явищ, зменшення їхнього деструктивного впливу та своєчасну мобілізацію державних інституцій.

У сфері забезпечення державної безпеки особливу роль відіграють інструменти, що сприяють адаптації населення та інституцій до кризових подій, зокрема шляхом оперативного використання ресурсів, організації евакуації, координації гуманітарної підтримки або залучення громадянського суспільства, міжнародних організацій і волонтерських структур. Такі практики набувають особливої актуальності під час воєнних загроз, пандемій чи природних катастроф, що вимагають системної взаємодії між державою та суспільством на всіх рівнях.

Питання функціонування механізмів управління потребує аналізу також у площині безпеки особистості, яка є фундаментальною складовою державної безпеки. Соціальна безпека індивіда передбачає гарантування базових прав людини – доступу до освіти, медичних послуг, приватності, власності, а також можливостей для особистісного, інтелектуального й творчого розвитку навіть за умов підвищеної небезпеки. У глобалізованому світі такі аспекти вимагають інтенсивного міжнародного співробітництва, адже сучасні загрози виходять за межі національних кордонів і потребують колективних рішень [17, с. 87].

Важливим елементом безпеки особистості виступає соціальний захист, який забезпечує зниження соціальних ризиків і розвиток системи превентивних заходів. Соціально-політичні моделі соціального захисту

пов’язані з економічною системою держави та орієнтовані на підвищення добробуту населення, збереження здоров’я та створення умов для гідного рівня життя. З огляду на різноманіття цих моделей у науковому дискурсі простежується спільна тенденція – посилення державної ролі в регулюванні соціально-економічних процесів [10, с. 11]. У сучасних умовах особливе значення має децентралізація управління соціальною сферою, що передбачає передачу частини владних повноважень місцевим органам, розширення автономії соціальних установ і впровадження нових підходів до фінансування.

Ефективність таких систем багато в чому залежить від здатності держави модернізувати фінансові механізми управління соціальною інфраструктурою, включаючи нові моделі бюджетного планування та залучення альтернативних джерел інвестицій – від бізнесу, кредитних інструментів до благодійних ресурсів. У низці країн світу сформовано змішані моделі, де поєднуються державна власність на ключові об’єкти інфраструктури з громадським контролем, податковим регулюванням приватного сектору та використанням соціальних інвестиційних фондів. Така система сприяє зміцненню як державної, так і соціальної безпеки за умов глибоких трансформацій [24, с. 202].

Особливу роль у структурі управлінських механізмів відіграють регіональні інструменти планування, що базуються на реалізації комплексних цільових програм. Такі програми є узгодженими наборами проєктів, які спрямовані на розвиток соціальних систем окремих територій і можуть реалізовуватися як державними, так і приватними суб’єктами. Соціальні проєкти, будучи найдрібнішою структурною одиницею інвестиційної діяльності, відображають конкретні потреби територіальних громад і формують різнорівневу систему соціального розвитку – місцеву, регіональну, обласну, національну та міжнародну [26, с. 50].

На основі опрацьованих джерел механізми публічного управління у кризових умовах можуть бути визначені як інтегрована система правових, організаційних, економічних, інформаційних та інших регулятивних засобів,

що забезпечують стабільність держави й безпеку громадян. Їхнє завдання полягає не лише у стримуванні й нейтралізації небезпечних процесів, а й у запобіганні майбутнім кризам шляхом упровадження системних превентивних заходів. Відтак у межах науково-практичних підходів доцільно виділити низку класифікаційних характеристик, які визначають структуру механізмів забезпечення державної безпеки та відображені у моделі (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Структурна модель механізмів публічного управління надзвичайними ситуаціями в системі державної безпеки. *Джерело: розробка автора.*

Підсумовуючи, можна сказати, що управлінські механізми, спрямовані на зміцнення державної безпеки, досі не отримали достатнього наукового опрацювання в площині державного управління. Невизначеними залишаються питання їх внутрішньої побудови, характеру взаємодії між окремими компонентами та можливих траєкторій інституційного розвитку. Така ситуація зумовлює необхідність подальшого поглиблення досліджень і вдосконалення теоретико-методологічних засад, що лежать в основі вивчення цієї проблеми.

1.2. Зарубіжні підходи до організації публічного управління в умовах кризових та безпекових загроз у країнах ЄС

У контексті посилення державної безпеки та поступового зближення України з Європейським Союзом важливого значення набуває адаптація управлінських підходів до європейських стандартів реагування на кризові та небезпечні ситуації. Досвід провідних країн світу демонструє, що ефективність управління у сфері надзвичайних обставин ґрунтується на поєднанні комплексних правових механізмів, інституційної взаємодії та високого рівня готовності державних структур. Саме тому міжнародні практики становлять значну цінність для України, адже окремі елементи зарубіжних моделей можуть бути інтегровані у національну систему безпекового управління. У сучасних умовах військових загроз і прагнення до повноправного членства в ЄС запозичення таких підходів не лише доречне, а й набуває характеру нагальної потреби.

Аналізуючи особливості публічного управління в умовах надзвичайних ситуацій, неможливо оминути питання правового регулювання спеціальних режимів, адже саме правові інструменти визначають межі повноважень, порядок дій та відповідальність державних органів. У розвинених країнах поняття “надзвичайний статут” охоплює сукупність нормативних актів, що детально описують порядок дій держави у критичних ситуаціях, зокрема правила управління публічним сектором, вимоги до матеріального забезпечення, технічної готовності та координації структур. Вагому роль у формуванні такої системи відіграють міжнародні документи – конвенції, угоди, домовленості та резолюції ООН, ЄС, Ради Європи, ПРООН та інших організацій, що встановлюють загальні принципи і сприяють гармонізації законодавства в різних країнах.

Хоча кожна держава самостійно визначає обставини, які можуть стати підставою для оголошення надзвичайного стану, міжнародне право встановлює певні межі, які держави мають враховувати. Ідеться передусім про

норми, що обмежують свавільне втручання в права людини та гарантують відповідність введених обмежень критерію «суспільної кризи, що загрожує існуванню нації». Попри наявність широких дискреційних можливостей, держави зобов'язані діяти в рамках міжнародних стандартів, зокрема тих, що закріплені у міжнародних договорах і актах звичаєвого права.

У конституційній практиці більшості країн світу розрізняють звичайний та надзвичайний режими функціонування держави. Перехід до надзвичайного режиму здійснюється тоді, коли нормальне функціонування суспільства стає неможливим унаслідок кризових обставин. Чітке юридичне регулювання таких режимів слугує гарантією дотримання принципів правової держави й запобігає зловживанням владними повноваженнями. Як свідчать міжнародні підходи, у кризових чи воєнних умовах найчастіше застосовуються режими надзвичайного та воєнного стану [52, с. 65].

Досвід окремих держав демонструє значне різноманіття правових режимів, які застосовуються залежно від характеру загроз. Серед них:

– надзвичайний стан, який передбачено у Великій Британії, Канаді, Індії, Португалії, США та низці інших країн;

– воєнний стан, який діє в Польщі, США, Болгарії, Румунії, Нідерландах;

– стан облоги, що використовується у Франції, Греції, Бельгії, Аргентині;

– стан війни, що передбачений у Бельгії, Італії, Кабо-Верде;

– стан напруги, закріплений у законодавстві Німеччини;

– стан суспільної небезпеки, визначений у правовій системі Італії;

– стан оборони, можливий у Фінляндії, Німеччині та Коста-Риці;

– стан пильності, передбачений у Габоні;

– стан готовності, що діє в Норвегії;

– стан загрози, закріплений у законодавстві Іспанії [58, с. 196].

Такий спектр правових режимів свідчить про те, що різні країни застосовують або один універсальний механізм для всіх надзвичайних ситуацій, або розмежовують режими залежно від рівня небезпеки та джерела

загроз. Незважаючи на відмінності, усі моделі об’єднані спільними елементами: оборонною спрямованістю, безпековою функцією та чітко прописаними умовами їх введення. Водночас у багатьох правових системах функціонують два ключові інститути – надзвичайного стану та воєнного стану. Перший покликаний ліквідовувати внутрішні загрози, другий – протидіяти зовнішнім. Окремі країни можуть застосовувати обидва режими паралельно, як-от Франція, де законодавство передбачає можливість одночасного введення надзвичайного стану та стану війни.

Особливої уваги заслуговує британська система оцінювання ризиків і загроз, яка є однією з найрозвиненіших у Європі й становить значний інтерес для України. Вона дозволяє ідентифікувати потенційні небезпеки, прогнозувати їх динаміку, визначати пріоритети державної політики безпеки та формувати стратегічний план реагування. Її сутність полягає у комплексному підході та залученні широкого кола суб’єктів: міністерств, місцевих адміністрацій, наукових установ, експертних центрів, бізнесу та громадських організацій. Така модель забезпечує багаторівневу координацію державної політики та створює основу для формування стійкої безпекової системи [14, с. 334].

Варто підкреслити, що британська система оцінювання ризиків і загроз функціонує як цілісний та збалансований механізм, вибудуваний у межах довгострокових стратегічних циклів, спрямованих на зміцнення державної безпеки. Її організація ґрунтується на багаторівневому принципі «зверху вниз», який передбачає, що загальнонаціональна шкала загроз виступає базовою матрицею для подальших оцінок на регіональному та локальному рівнях [19, с. 334]. Такий підхід забезпечує єдність аналітичних критеріїв і дозволяє координувати оцінки у різних частинах країни, що є особливо важливим у ситуаціях, коли ризики мають різну інтенсивність і територіальне охоплення.

Для інформування населення та підтримання громадської стійкості уряд Великої Британії розробляє спеціальний публічний документ, який містить

узагальнену інформацію про актуальні загрози, можливі сценарії їхнього розвитку та очікувані наслідки. Така практика підвищує рівень готовності громадян до дій у надзвичайних ситуаціях та сприяє формуванню культури ризик-менеджменту на побутовому рівні. Державний реєстр загроз не є статичним – він оновлюється раз на два роки за результатами Національної оцінки ризиків, що дозволяє адаптувати систему до нових викликів та змін у безпековому середовищі [19, с. 335].

Дослідження британських реєстрів ризиків за останній період дало змогу виокремити ключові групи загроз, що становлять основу національних підходів до кризового управління (рис. 1.3). Систематизація таких груп відображає пріоритетні напрями політики безпеки та демонструє логіку британської моделі оцінювання ризиків, яка поєднує стратегічну, аналітичну та превентивну складові.

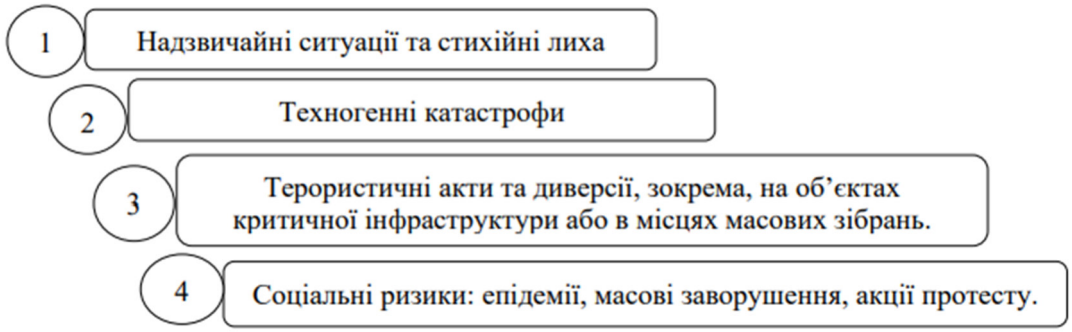

Рис. 1.3. Класифікація основних груп ризиків у системі національної безпеки Великої Британії. *Джерело: авторська розробка.*

Упродовж останніх років спостерігається суттєве посилення уваги європейських країн до транскордонних загроз, що актуалізує необхідність системного аналізу ризиків у міжнародному вимірі та врахування їх потенційного впливу на національні безпекові системи. На основі результатів Державних реєстрів ризиків розгортається робота зі створення регіональних оцінок загроз у таких адміністративних одиницях, як Шотландія, Уельс і Північна Ірландія, де формуються власні реєстри небезпек із прив'язкою до локальної специфіки. У такий спосіб загальнонаціональний документ слугує

методологічним орієнтиром для місцевих органів влади, забезпечуючи єдиний підхід до аналізу ризиків незалежно від територіального рівня управління [19, с. 334-335]. Організаційну координацію процесу здійснюють Офіс Кабінету Міністрів та Секретаріат з надзвичайних обставин, які узгоджують роботу міністерств, спеціалізованих відомств, науково-аналітичних центрів та інших стейкхолдерів, відповідальних за формування стратегічних документів у сфері безпеки. На підтримку міжвідомчої синергії при Секретаріаті функціонує окрема група експертів, що забезпечує прозорість, оперативність і системність процесу підготовки оцінок загроз [19, с. 336].

На відміну від Великої Британії, система правового регулювання надзвичайного стану у США не має настільки детальної конституційної конкретизації. Американське законодавство не розрізняє чіткі категорії надзвичайних режимів, об’єднуючи їх у загальний правовий інститут реагування на кризові обставини. Водночас практика введення надзвичайного чи воєнного стану є поширеною у світі як інструмент реагування на природні, техногенні, соціальні та воєнні загрози. Особливо вагомим механізмом виступає воєнний стан, який передбачає посилене залучення збройних сил, збільшення компетенцій органів виконавчої влади та встановлення певних обмежень прав громадян задля забезпечення стабільності та захисту державних інститутів.

Правове регулювання режимів надзвичайного характеру охоплює низку ключових елементів: перелік суб’єктів, уповноважених запроваджувати надзвичайний стан; визначення обставин, що становлять підставу для його введення; встановлення часових меж; перелік наслідків та порядок припинення дії такого режиму. У більшості європейських країн підставою для запровадження надзвичайного стану є реальна загроза державному суверенітету, суспільному порядку або інституційній стабільності. У Франції, наприклад, рішення про введення надзвичайних заходів може бути ухвалене лише за умов, коли існує безпосередня небезпека життєво важливим державним структурам або громадській безпеці.

Міжнародні конвенції та регіональні договори – зокрема Європейська конвенція з прав людини та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права – формують систему критеріїв, яких повинні дотримуватися держави під час використання надзвичайних засобів [22, с.128–129]. До них належать:

– тимчасовість, що передбачає обмежений період дії заходів;

– винятковість, яка зумовлює застосування таких рішень лише у випадку реальної загрози;

– офіційність проголошення, що забезпечує публічність мотивів та цілей;

– інформування міжнародної спільноти, особливо у разі обмеження дії міжнародних договорів;

– адекватність, тобто відповідність заходів рівню та масштабу небезпеки;

– законність, яка гарантує відповідність внутрішньому і міжнародному праву;

– недоторканність базових прав, що залишаються непорушними навіть у період воєнних дій.

У низці держав спеціальне законодавство щодо надзвичайних ситуацій відсутнє, однак функціонують альтернативні механізми правового реагування, що активуються у разі виникнення кризових умов [3, с. 6]. Таким чином, і національні, і міжнародні правові системи визнають можливість тимчасового обмеження прав і свобод задля забезпечення порядку та безпеки, одночасно визначаючи чіткі параметри такого обмеження.

Окрему увагу заслуговує практика міжнародної кооперації у сфері кризового реагування. Значну роль у ній відіграє Євроатлантичний координаційний центр з реагування на катастрофи, який координує надання допомоги країнам-членам НАТО та державам-партнерам у разі масштабних природних або техногенних катастроф. Такий формат співпраці забезпечує швидке реагування, доступ до ресурсів та експертної підтримки, сприяючи формуванню цілісного континентального механізму безпеки.

У підсумку аналіз зарубіжних моделей демонструє високу результативність сформованих у країнах ЄС і НАТО механізмів захисту населення та реагування на критичні загрози. Використання таких практик є надзвичайно актуальним для України, яка, рухаючись шляхом європейської та євроатлантичної інтеграції, має змогу адаптувати кращі управлінські підходи для посилення власної системи реагування на надзвичайні ситуації та зміцнення державної безпеки.

Висновки до розділу 1

1. Визначено зміст і структуру управлінських механізмів забезпечення державної безпеки України в контексті поглиблення євроінтеграції. Виявлено, що вони формуються як багатовимірна система інструментів державного впливу, яка охоплює нормативно-правові, організаційні, фінансово-економічні, інформаційно-аналітичні та інституційні компоненти, кожен із яких виконує специфічну функцію в загальній моделі гарантування безпеки. Аналіз засвідчив, що їх результативність значною мірою залежить від узгодженості між суб'єктами публічного управління, спроможності до оперативного реагування на кризові фактори та інтеграції європейських стандартів належного врядування. Поряд із тим встановлено, що окремі аспекти побудови й функціонування цих механізмів потребують подальшого методологічного уточнення та інституційного вдосконалення, що є необхідною умовою підвищення рівня державної безпеки в умовах сучасних інтеграційних процесів.

2. Вивчено зарубіжні підходи до організації публічного управління в умовах кризових та безпекових загроз у країнах ЄС. З'ясовано, що сучасні європейські моделі базуються на системності, чіткій нормативній визначеності та багаторівневій структурі реагування, яка охоплює національний, регіональний і локальний рівні управління. Європейські країни демонструють високу ефективність завдяки застосуванню інтегрованих

механізмів управління ризиками, постійній актуалізації реєстрів загроз, розвиненим механізмам міжвідомчої комунікації та участі громадськості в процесах забезпечення безпеки. Крім того, важливе місце займає суворе дотримання міжнародних стандартів прав людини, що гарантує пропорційність і законність обмежувальних заходів у періоди криз. Проаналізований досвід підтверджує, що адаптація найкращих європейських практик може зміцнити національні механізми державної безпеки України та підвищити їхню здатність протистояти сучасним загрозам у контексті євроінтеграційних процесів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Організаційно-правові засади реалізації управлінських механізмів у сфері державної безпеки України

Забезпечення належного рівня захищеності населення та територій у сфері державної безпеки, а також мінімізація негативних наслідків кризових подій вимагають злагодженого функціонування всіх елементів управлінських механізмів. Однією з ключових передумов такого функціонування є чітке розмежування компетенцій між органами публічної влади різних рівнів, що забезпечує послідовність та узгодженість управлінських дій у сфері безпеки. У цьому контексті важливо охарактеризувати організаційно-правові засади сучасної системи публічного управління, визначити їх сильні та слабкі сторони, а також оцінити інструменти, спрямовані на захист населення та регіонів у надзвичайних ситуаціях. Виявлені проблемні аспекти стануть підґрунтям для розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення ефективності державної політики безпеки.

Органи публічної влади виконують свої функції як у періоди стабільного функціонування держави, так і під час кризових викликів, серед яких – подолання наслідків природних і техногенних катастроф, відновлення публічного порядку в умовах масових заворушень, реагування на прояви тероризму, а також інші ситуації, що становлять загрозу життю, здоров’ю або добробуту громадян. Постійний ризик виникнення таких обставин – від екстремальних погодних явищ до техногенних аварій чи масштабних епідемій – зумовлює необхідність розширення дискреційних повноважень органів влади та створення правових підстав для застосування спеціальних правових режимів. Такі режими, у свою чергу, мають забезпечити оперативність

діяльності правоохоронних органів і спеціальних служб та законність їхніх дій у сфері протидії загрозам.

Запровадження надзвичайних режимів передбачає практичну реалізацію норм надзвичайного законодавства органами влади шляхом дотримання визначених обмежень, виконання встановлених юридичних обов'язків та реалізації прав, необхідних для захисту населення та відновлення керованості суспільних процесів. Юридичним наслідком таких дій є правомірна поведінка учасників правовідносин, тоді як фактичним результатом виступають реальні зміни, спрямовані на досягнення суспільно значущих цілей. Отже, належне нормативно-правове забезпечення діяльності органів влади в умовах надзвичайних ситуацій є одним із ключових чинників ефективного врегулювання суспільних відносин у кризових обставинах [9, с. 77].

Концептуальною основою надзвичайного законодавства виступає ідея багаторівневої системи безпек, яка включає безпеку особистості, громадську, державну та екологічну безпеку, а також низку інших сфер, визначених у законодавстві. Дана система охоплює сукупність сил і засобів органів публічної влади, що функціонують у межах особливих режимів, відповідно до своїх повноважень і завдань, закріплених у нормативних актах. Законом встановлюється пріоритетність нормативно-правових актів вищої юридичної сили над підзаконними документами, що гарантує автономність і правову визначеність діяльності органів влади та регламентує межі їхньої компетенції.

Реалізація завдань державної безпеки в умовах кризових подій потребує належної організації взаємодії між структурними підрозділами центральних, регіональних та місцевих органів виконавчої влади. Вирішальну роль у цьому процесі відіграє правове регулювання, яке визначає обсяг повноважень і механізм їхньої реалізації, а також забезпечує ефективний розподіл компетенцій між інституціями в особливих умовах. Метою діяльності органів публічної влади під час надзвичайних ситуацій є гарантування відкритості та керованості організаційної структури держави, що забезпечує захист

населення, суспільства та держави, а також чітке визначення відповідальності та функцій кожного органу в умовах загроз.

У сучасних умовах органи публічної влади відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки населення в періоди кризових і надзвичайних обставин, що зумовлює необхідність залучення широкого спектра державних інституцій, компетенції яких охоплюють політичну, економічну, правову, технічну, соціальну та інші сфери. Ефективність функціонування системи державної безпеки залежить від узгодженості дій суб'єктів управління на всіх рівнях державної влади, а також від їхньої здатності оперативно адаптуватися до нових викликів. У цьому контексті особливої ваги набуває формування організаційно-правових умов, що визначають порядок реагування органів влади на надзвичайні події та забезпечують реалізацію державної політики у сфері внутрішньої безпеки. До групи загальних суб'єктів, що здійснюють стратегічне керівництво у кризових ситуаціях, належать органи, відповідальні за формування державної політики, визначення її пріоритетів і забезпечення реалізації конституційних повноважень у сфері безпеки.

Паралельно з ними діють спеціальні суб'єкти, до компетенції яких входить виконання оперативних заходів у період надзвичайних ситуацій. До таких належать Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Міністерство внутрішніх справ та інші органи, уповноважені діяти в умовах загроз та порушень нормального функціонування держави. Аналіз наданих їм повноважень дає змогу окреслити основні напрями їхньої діяльності та встановити рівень взаємодії між загальними та спеціальними інституціями у процесі реагування на небезпечні події. Важливою передумовою ефективності системи є чіткість у визначенні компетенцій, адже тільки за умови правильного розподілу функцій між органами влади можна досягти належного рівня координації.

Провідна роль у сфері організації заходів державної безпеки належить Президенту України, який відповідно до Конституції України здійснює

загальне керівництво безпековою політикою та координує діяльність органів публічної влади у кризових обставинах. Його функції передбачають:

– забезпечення суверенітету та територіальної цілісності держави, а також реагування на внутрішні та зовнішні загрози шляхом залучення військових формувань і правоохоронних структур;

– керівництво сектором оборони і безпеки, включно з головуванням у Раді національної безпеки і оборони України, яка виступає ключовим координаційним органом у період надзвичайних ситуацій [47];

– ухвалення рішень щодо застосування Збройних Сил України, подання відповідних пропозицій до Верховної Ради України у разі виникнення загрози війни чи агресії;

– запровадження часткової або загальної мобілізації, а також оголошення воєнного стану за умов безпосередньої небезпеки для незалежності держави;

– ініціювання введення надзвичайного стану на всій території України або в окремих регіонах, а також визначення зон надзвичайної екологічної небезпеки з подальшим їх затвердженням парламентом [18].

Зазначені повноваження Президента України утворюють нормативно-правову основу реагування на кризові події, забезпечують керованість публічного управління у надзвичайних умовах та визначають загальну архітектоніку механізмів державної безпеки. Вони також задають рамки взаємодії між органами виконавчої влади, силовими структурами, місцевими адміністраціями та іншими суб’єктами, відповідальними за захист населення, що є необхідною умовою комплексного реагування на загрози.

У період дії воєнного стану діяльність ключових інститутів державної влади – Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, а також органів, відповідальних за контррозвідувальну роботу, – зберігається в повному обсязі, що гарантує безперервність управління та стабільність функціонування системи державної безпеки [45]. Функції Верховної Ради України в умовах кризових і надзвичайних обставин значно розширюються,

оскільки саме парламент формує нормативно-правові засади застосування управлінських механізмів, визначає регламенти діяльності органів влади та встановлює правові рамки реагування на внутрішні та зовнішні загрози. До ключових парламентських повноважень належать ухвалення законів, що регламентують порядок реалізації заходів безпеки, визначення механізмів взаємодії між суб'єктами публічної влади та забезпечення правового захисту громадян і суспільства загалом.

Важливою складовою парламентської діяльності є також формування та оновлення внутрішньої та зовнішньої політики у сфері безпеки. Верховна Рада аналізує стан захищеності держави, розглядає проєкти національних програм, готує рекомендації для органів виконавчої влади, а також ініціює законодавчі зміни, необхідні для посилення оборонного потенціалу та розвитку інституційної спроможності держави [44]. Окреме місце серед парламентських повноважень займає затвердження стратегічних програм у різних секторах — економічному, науковому, соціальному та технічному, що прямо впливають на здатність держави протистояти сучасним ризикам.

Функції Верховної Ради охоплюють і питання національної оборони: парламент ухвалює рішення про оголошення війни та укладення миру, схвалює подання Президента щодо застосування Збройних Сил України та інших військових формувань у разі зовнішньої агресії, а також визначає правові засади створення та діяльності спеціальних підрозділів, включно з тими, що функціонують у сфері внутрішньої безпеки. Крім того, Верховна Рада зобов'язана протягом двох діб підтвердити укази Президента щодо введення воєнного чи надзвичайного стану, мобілізації або оголошення певних територій зонами надзвичайної екологічної ситуації.

Правовий режим надзвичайного стану, відповідно до Закону України "Про правовий режим надзвичайного стану", передбачає, що парламент продовжує здійснювати свою діяльність безперервно протягом усього періоду його дії. Якщо указ про введення такого режиму видається в міжсесійний період, Верховна Рада автоматично збирається на позачергове засідання

протягом двох днів і працює в режимі постійної сесії [46]. У свою чергу, під час запровадження воєнного стану військові адміністрації отримують значний обсяг управлінських повноважень, що охоплюють реалізацію заходів щодо підтримання правового режиму воєнного часу, управління фінансовими, людськими та природними ресурсами, формування і виконання місцевих бюджетів, а також контроль за використанням ресурсів у межах визначеної компетенції. Така модель організації влади забезпечує гнучкість і швидкість реагування на загрози, підсилюючи дієвість механізмів державної безпеки на місцях.

Важливою складовою діяльності військових адміністрацій у період воєнного стану є комплекс організаційних заходів, спрямованих на забезпечення обороноздатності держави та безперервного функціонування системи публічного управління. До їхніх повноважень належить організація призову громадян на строкову військову службу або службу альтернативного характеру, проведення мобілізаційних заходів, а також здійснення системної роботи щодо підготовки молоді до проходження служби у Збройних Силах України. Паралельно військові адміністрації координують проведення навчальних та спеціальних військових зборів, забезпечуючи належний рівень готовності особового складу до реагування на загрози різного характеру.

Також вагому роль відіграє їхня участь у забезпеченні виробничих процесів у суб’єктах комунальної власності, які залучаються до виконання державних оборонних замовлень. Ідеться про організацію поставок товарів, ресурсів та послуг для потреб військових формувань, що уможливлює безперебійне матеріально-технічне забезпечення оборонного сектору. Розширене коло управлінських функцій включає й створення умов для стабільної роботи пунктів пропуску через державний кордон, організацію посиленого контролю, а також охорону критично важливих об’єктів економіки та інфраструктури, відповідальних за життєдіяльність регіонів. Усі перелічені дії здійснюються в межах делегованих державою повноважень, які

тимчасово переходять до військових адміністрацій у громадах, містах та селищах у період дії особливих правових режимів [45].

На рівні районів і областей військові адміністрації поєднують свої функції з обсягом компетенції місцевих державних адміністрацій, одночасно реалізуючи заходи, що визначають правовий режим воєнного стану. Якщо відповідні ради не збираються у строки, визначені Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні”, створені військові адміністрації одержують додаткові повноваження. У такому випадку вони можуть ухвалювати важливі управлінські рішення щодо організації захисту населення, ліквідації наслідків кризових подій, реагування на епідеміологічні загрози чи стихійні лиха, забезпечуючи тим самим керованість територій за критичних умов [44].

Значущу роль у механізмі державної безпеки відіграє також Служба безпеки України, яка здійснює контроль за додержанням вимог воєнного та надзвичайного стану, а у разі виникнення надзвичайних подій – бере участь у проведенні заходів щодо ліквідації їх наслідків. Йдеться про реагування на аварії, катастрофи, природні катаклізми та поширення інфекційних захворювань, що потребують оперативних і компетентних дій спецслужб для мінімізації загроз життю та безпеці громадян [48].

Важливо враховувати, що до реалізації управлінських механізмів у сфері державної безпеки залучаються не лише ті інституції, які мають прямі контрольні повноваження в умовах надзвичайного стану, а й органи публічної влади, здатні забезпечувати нагляд за окремими етапами реагування або підтримувати виконання спеціальних заходів. Формування цілісної системи публічного управління у критичних умовах передбачає створення мережі суб’єктів, які відповідають за узгоджені та оперативні дії під час криз. До таких структур входять оперативні штаби Національної поліції, штабні підрозділи військових частин Національної гвардії України, а також організації, залучені до реагування на надзвичайні ситуації у межах своїх повноважень. Конструкція цієї системи покликана забезпечити швидку

адаптацію до динаміки оперативної обстановки, раціональний розподіл ресурсів різних відомств та підтримку ефективної координації у найскладніших обставинах.

За потреби формується об'єднаний оперативний штаб – міжвідомчий координаційний центр, який інтегрує дії Міністерства оборони, Державної прикордонної служби, Національної гвардії, СБУ, а також інших органів, що залучаються до виконання завдань у надзвичайних умовах. Такий формат управління забезпечує централізацію рішень, підвищує оперативність реагування та створює можливість узгодженого використання людських, фінансових і матеріальних ресурсів. Наявність подібних структур свідчить про інституційно вибудовану систему реагування, яка здатна діяти як превентивно, так і у фазі ліквідації наслідків.

Поглиблений аналіз українського надзвичайного законодавства засвідчує ключову роль місцевих державних адміністрацій у впровадженні управлінських механізмів під час надзвичайних обставин. Вивчення організаційної складової цих механізмів дало змогу ідентифікувати проблемні зони, які переважно стосуються недосконалості управлінських структур у межах міністерств та центральних органів виконавчої влади. Оскільки вони виконують рішення вищих органів державної влади, їхня діяльність потребує оновлення нормативно-правової бази, яка регламентує функціонування суб'єктів публічного управління у кризових режимах, забезпечуючи адаптивність, стійкість і чіткість процедур.

Таким чином, система публічного управління у надзвичайних ситуаціях спирається на деталізовані законодавчі положення, які визначають принципи поділу влади, структуру відповідальності та зміст загальнодержавних цілей. Організаційна модель формування та реалізації повноважень органів державної влади застосовується з урахуванням процесного та управлінського підходів, що дозволяє забезпечити її відповідність характеру та масштабу кризових подій. Попри це, як нормативна, так і організаційна складова системи

потребує подальшої модернізації, спрямованої на підвищення адаптивності управління в умовах швидкоплинних загроз.

У кризових обставинах органи публічної влади мають діяти оперативно, злагоджено та превентивно, забезпечуючи мінімізацію негативних наслідків. Запровадження надзвичайного стану передбачає чітке закріплення компетенцій суб'єктів реагування, що є основою правової визначеності та відповідальності. Аналіз функціональної структури управління демонструє, що ключовою передумовою результативності реагування є якісно організована міжвідомча взаємодія. Її значущість зростає пропорційно масштабам кризи, рівню залучених сил та обсягам ресурсного забезпечення. Чим інтенсивніша надзвичайна ситуація, тим жорсткіші вимоги до координації управлінських процесів, що прямо впливає на швидкість локалізації та ліквідації її наслідків.

Отже, управлінський механізм має забезпечувати ефективне використання потенціалу аварійно-рятувальних служб і мобільних формувань, а також раціональний розподіл ресурсів, необхідних для реагування на наслідки природних, соціальних, техногенних та воєнних криз. Сукупність організаційно-правових засад у сфері державної безпеки формує стійкий інституційний каркас, здатний забезпечити функціонування держави у будь-яких надзвичайних умовах.

Правові та організаційні елементи механізмів публічного управління в умовах надзвичайних подій розкриваються через діяльність уповноважених державних інституцій, які залучаються до врегулювання ситуацій різного походження. За таких умов актуалізується потреба в додаткових політичних, юридичних, технічних та управлінських заходах, спрямованих на стабілізацію обстановки у максимально стислий строк та з мінімальними витратами ресурсів. Функціонування цієї системи передбачає високу мобільність рішень, здатність оперативно адаптуватися до динаміки загроз і синхронізувати роботу всіх задіяних суб'єктів.

У цьому контексті особливо важливою є роль ключових інститутів влади – Президента України, органів виконавчої влади, правоохоронних структур, а також представників громадянського суспільства, які мають змогу доповнювати зусилля держави на різних етапах реагування. Механізм управління передбачає, що органи державної влади, місцевого самоврядування, військове командування та оперативні штаби наділені правом ухвалювати спільні нормативні акти, рішення, директиви та розпорядження, обов'язкові для виконання в умовах надзвичайного стану. Однак на практиці дедалі частіше простежується недостатня узгодженість дій між окремими структурними ланками, що ускладнює виконання поставлених завдань. Збільшення навантаження на державний апарат та ускладнення змісту управлінських рішень нерідко супроводжується слабкою координацією та браком комунікації між відповідальними підрозділами.

Проблеми посилюються недостатньою гнучкістю посадових осіб та їхньою схильністю до формального, шаблонного тлумачення нормативних документів, що ускладнює оперативне реагування на виклики [2, с.310]. У таких умовах актуальним стає питання розширення практики взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства, які здатні забезпечувати значний ресурс підтримки у вирішенні завдань загальнодержавного значення. Зростання громадської активності створює сприятливі умови для залучення громадських організацій до системи запобігання кризовим явищам, адже їхній правовий статус і суспільний потенціал дозволяють підсилювати офіційні управлінські заходи на місцевому та регіональному рівнях.

Отже, забезпечення ефективної реалізації функцій захисту населення та територій у надзвичайних обставинах набуває особливої ваги в умовах сучасних небезпек. Результативність цих процесів безпосередньо залежить від науково обґрунтованих підходів до управління, системного розуміння суспільних процесів та здатності держави адаптувати механізми публічного управління до нових викликів. Подальший розвиток державного управління

потребує модернізації існуючих інструментів регулювання, що передбачає інтеграцію новітніх технологій, оновлення нормативно-правової бази та посилення інституційної спроможності державних структур.

Комплексний аналіз сучасних механізмів публічного управління дозволяє виокремити декілька важливих висновків. Передусім, організаційно-правова складова управління відіграє системотворчу роль у забезпеченні функціонування органів влади під час кризових явищ. Водночас виявлені недоліки в координації дій, правових регламентах та взаємодії між державними структурами й громадянським суспільством указують на необхідність ґрунтовної модернізації управлінських процесів. Не менш важливим напрямом удосконалення є впровадження комплексних заходів щодо захисту населення й територій – від оновлення правових норм до прискорення процедур реагування та посилення міжвідомчої координації.

З огляду на виявлені проблеми постає потреба у розробленні науково обґрунтованих рекомендацій для усунення структурних і процедурних вад механізмів державного управління. Реалізація таких рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності роботи органів влади, зміцненню державної безпеки та формуванню більш стійкої системи реагування на надзвичайні ситуації. Отже, оптимізація механізмів публічного управління, удосконалення нормативно-правового забезпечення та поглиблення співпраці між усіма суб’єктами управління є визначальними факторами для підвищення рівня державної безпеки в умовах сучасних загроз.

2.2. Особливості загострення безпекових викликів у процесі європейської інтеграції України

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом стала ключовим стратегічним орієнтиром для держави, визначивши напрям трансформацій, спрямованих на поступове наближення до європейських норм у різних секторах публічної політики. Особливої ваги набувають положення, що регулюють сферу захисту населення, регіонів, довкілля й майнових

ресурсів від негативних наслідків надзвичайних подій природного, техногенного, екологічного чи військового характеру. Такі вимоги формують основу майбутньої інтеграції, адже спроможність держави ефективно реагувати на кризові явища, мінімізувати ризики та захищати громадянський простір є необхідною передумовою адаптації до стандартів ЄС.

У структурі Угоди найбільш релевантними для сфери державної безпеки й кризового реагування є розділи, що охоплюють напрями “Охорона довкілля та цивільний захист”, “Юстиція, свобода, безпека та права людей”, а також “Політичні діалоги, державна безпека та оборона”. Посилення уваги до цих сфер пояснюється сукупністю факторів – від військової агресії Російської Федерації до зростання терористичних і екстремістських загроз на континенті та підвищення конфліктогенності в окремих регіонах Європи [57, с.196]. Водночас, попри значний прогрес, рівень фактичної імплементації окремих положень Угоди залишається недостатнім, що потребує системного аналізу причин і бар’єрів.

Дані урядової системи моніторингу “Пульс Угоди” демонструють поступ, проте засвідчують і нерівномірність виконання домовленостей: станом на 2021 рік Україна реалізувала 63% зобов’язань, передбачених на період до 2024 року, що на 9% більше порівняно з показником попереднього року [13]. Така динаміка свідчить як про зростання інституційної спроможності, так і про наявність сфер, де повільне впровадження норм ЄС може створювати додаткові ризики у сфері безпеки.

Значним кроком у поглибленні інтеграційної взаємодії став Саміт Україна–ЄС у жовтні 2021 року, на якому сторони не лише оцінили результати виконання Угоди, а й визначили пріоритетні напрями подальшої співпраці. У фокусі залишалися механізми участі України в європейських програмах, інтеграція в секторальні політики ЄС, посилення координації у питаннях безпеки, реагування на пандемічні наслідки та адаптація до вимог Європейського зеленого курсу. Дані рішення розширили рамки взаємодії,

створивши нові можливості для вдосконалення національної безпекової політики.

У рамках сьомого засідання Ради асоціації Україна-ЄС також розглядалися питання, критично важливі для функціонування держави в умовах кризових загроз. На порядку денному перебували проблеми захисту прав людини на тимчасово окупованих територіях, забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, подолання соціально-економічних наслідків пандемії, а також необхідність продовження системних реформ у галузях охорони здоров'я й соціальної політики [38, с.199]. Усі вказані напрями безпосередньо впливають на безпекову стійкість держави, а високий рівень їх узгодження з європейськими підходами є одним з індикаторів готовності України до подальшого інтеграційного поступу.

На сучасному етапі європейська інтеграція продовжує відігравати роль одного з ключових стратегічних орієнтирів зовнішньої політики України, формуючи довгострокову траєкторію політичного, економічного та інституційного розвитку держави. Хоча співпраця з Європейським Союзом триває вже багато років, поступ до повноправного членства неодноразово сповільнювався через поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників – від забюрократизованих процедур до геополітичної напруженості, що накладала додаткові обмеження на ухвалення рішень. Однак початок повномасштабного вторгнення докорінно змінив динаміку подій, перетворивши євроінтеграцію з довгострокової перспективи на нагальний безпековий пріоритет.

У відповідь на ескалацію агресії Україна вдалася до безпрецедентного кроку – подала заявку на членство в ЄС за спеціальною, спрощеною процедурою, що відкривала можливість пришвидшеного розгляду в умовах воєнного стану. Ініціатива була оперативно підтримана президентами Польщі, Чехії, Болгарії, Латвії, Естонії, Литви, Словенії та Словаччини, які закликали інші держави-члени надати політичну підтримку та сприяти ухваленню позитивного рішення [9, с.78]. Уже 1 березня 2022 року Європейський парламент на позачерговому засіданні розглянув українську заявку та

висловився за надання нашій державі статусу кандидата, що стало вагомим політичним сигналом про зміну підходів Євросоюзу в оцінці загроз та пріоритетів на континенті.

Подальший розвиток подій підтвердив рішучість європейських інституцій. У 2022 році Європейська комісія офіційно підтримала надання Україні статусу кандидата за умови реалізації низки структурних реформ, зокрема у сферах верховенства права, антикорупційної політики, захисту прав людини та обмеження впливу олігархічних груп. Воєнні події сприяли суттєвому зростанню підтримки євроінтеграційного курсу як на міждержавному, так і на суспільному рівнях у країнах ЄС. Згідно з опитуванням Eurobarometer, проведеним у квітні 2022 року за участі понад 27 тисяч громадян Європейського Союзу, 67% респондентів вважають, що Україна має стати членом ЄС після виконання необхідних вимог, а 72% уже ідентифікують її як органічну частину європейського простору [12, с. 213].

Дані інших соціологічних досліджень також підтверджують високий рівень підтримки європейської інтеграції України. Зокрема, результати аналізу, здійсненого Фондом Бертельсмана у 27 країнах-членах ЄС, засвідчили: дві третини опитаних – 67% – схвалюють майбутнє членство України [34, с.6]. При цьому рівень підтримки варіюється залежно від країни, що вказує на різну чутливість національних суспільств до безпекових і політичних процесів, які супроводжують європейське розширення (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Рівень суспільної підтримки вступу України до Європейського Союзу в країнах ЄС. *Джерело: [12; 34].*

Проаналізовані дані, відображені на рис. 2.1., демонструють значну диференціацію рівня підтримки європейської інтеграції України серед громадян країн ЄС. Найвищі показники фіксуються у Польщі, де 83% опитаних схвалюють вступ України до Союзу, тоді як у провідних країнах Західної Європи – Франції та Німеччині – рівень підтримки становить 61%. Водночас низка держав вирізняється значним рівнем скептицизму: у Люксембурзі несхвалення становить 37%, у Греції – 36%, в Угорщині – 35%, у Болгарії та Австрії – по 34%, а також у Кіпрі та Словаччині – по 33% [34]. Така неоднорідність відображає складність зовнішньополітичного контексту та вплив внутрішніх економічних і політичних факторів у конкретних країнах.

На початок 2024 року соціологічні опитування Eurobarometer засвідчують збереження високого рівня солідарності з Україною серед населення держав ЄС. Зокрема, 75% респондентів підтримують допомогу Україні з боку Євросоюзу, а 57% позитивно оцінюють конкретні дії європейських інституцій. При цьому лідерами за рівнем задоволеності є Польща (73%), Франція (58%) та Італія (54%), тоді як у Німеччині та на Кіпрі зафіксовано нижчі показники – 49% та 41% відповідно. Така динаміка частково відображає суспільні дискусії щодо впливу санкційної політики ЄС на національні економіки, що у ряді держав зумовлює амбівалентне ставлення до євроінтеграційних процесів України.

Важливим є й просторовий вимір підтримки України: у країнах Північної та Західної Європи позитивне ставлення перевищує 91%, а у низці держав Південно-Східної Європи не досягає й половини – зокрема, у Словаччині (48%), Греції та Болгарії (47%) [35, с.100]. Такі відмінності корелюють із рівнем економічного розвитку, політичною культурою та інформаційним впливом зовнішніх акторів, що посилює уразливість окремих держав до дезінформаційних кампаній і гібридних впливів.

Тривала війна та суттєве обмеження національних ресурсів змушують Україну адаптовувати євроінтеграційну стратегію до реалій воєнного часу. У цих умовах більшість управлінських і суспільних пріоритетів зосереджені на питаннях оборони, економічної підтримки та фінансової допомоги, а виконання положень Угоди про асоціацію все частіше розглядається через призму безпекових ризиків, спільного спротиву агресору та майбутньої післявоєнної відбудови [53, с.139]. Проте європейська інтеграція водночас створює нові можливості для зміцнення захисних спроможностей України, оскільки участь у спільних програмах безпеки ЄС сприяє розвитку оборонної спроможності обох сторін.

Інтерес ЄС до поглиблення безпекового співробітництва з Україною підтверджується розширенням військово-технічної взаємодії та фінансуванням ініціатив, спрямованих на зміцнення стабільності в регіоні [11, с.88]. У цьому контексті важливу роль відіграє Європейський механізм цивільного захисту, покликаний забезпечити координацію між державами-членами ЄС та країнами-партнерами у реагуванні на надзвичайні ситуації. Якщо масштаби катастрофи перевищують можливості конкретної країни, механізм дозволяє оперативно мобілізувати міжнародну підтримку, при цьому Європейська комісія покриває щонайменше 85% витрат на транспорт і логістику допомоги.

Нарощування спроможностей у сфері цивільного захисту супроводжується формуванням єдиних стандартів готовності та реагування, що є важливим аспектом інтеграції України до системи європейської безпеки. Розвиток спільних резервів ЄС для тимчасового розміщення постраждалих від катастроф чи воєнних дій сприяє підвищенню загальної стійкості до криз, що є важливим у контексті зростання природних і техногенних загроз, які науковці пов’язують із глобальними кліматичними змінами.

Ще одним пріоритетним напрямом співпраці є виконання екологічних зобов’язань, що становлять ключову частину acquis ЄС. Україна послідовно декларує готовність інтегруватися у “зелений курс”, спрямований на

формування кліматично нейтральної економіки. Попри значні втрати, спричинені російською агресією, держава продовжує адаптувати законодавство до екологічних директив ЄС, формуючи оновлену нормативно-правову базу у восьми пріоритетних секторах, що підтверджує незмінність євроінтеграційного курсу та його важливість для майбутньої відбудови країни [28, с.138].

Євроінтеграційні процеси у секторальному вимірі мають низку характерних рис, оскільки охоплюють широке коло напрямів співпраці між Україною та Європейським Союзом. Ступінь їхньої пріоритетності визначається як нагальними внутрішніми потребами держави, так і довгостроковими стратегічними інтересами ЄС. Ефективний захист населення і територій від природних, техногенних, біологічних, кримінальних та суспільно-політичних загроз можливий лише за умови злагодженої роботи системи публічного управління в кризових обставинах, що, у свою чергу, є одним із ключових елементів реалізації євроінтеграційного курсу України. У цьому контексті слушною видається позиція Я. Костюченко, яка наголошує на потребі формування дієвої моделі публічного управління як умови для поглиблення інтеграції з ЄС; саме розбудова відповідних інструментів управління набуває визначального значення в умовах надзвичайних ситуацій [32, с. 358].

Одним із важливих завдань державної політики у безпековій сфері є поступовий перехід від механічного запровадження політик ЄС до активної участі у їх виробленні. Для цього необхідним є узгодження різних сегментів євроінтеграції, що стосуються кризових ситуацій, актуалізація та перегляд відповідних додатків до Угоди про асоціацію, а також чітке визначення пріоритетів подальшої співпраці. Поглиблення інтеграції вимагає від України формування моделі управління, яка відповідала б високим нормам ЄС і водночас гарантувала б стійкість до природних, техногенних та воєнних загроз.

Схожої думки дотримується В. Кропивницька, яка акцентує, що успішність імплементації Угоди про асоціацію прямо залежить від прагнення до демократичних реформ і дотримання європейських цінностей. Дослідниця підкреслює, що чинні механізми державного управління у сфері безпеки досі характеризуються низкою структурних недоліків, що потребують модернізації відповідно до вимог ЄС [21, с. 392]. Відтак органи публічної влади повинні зосередити увагу на створенні ефективних інституційних та нормативних умов для розширення секторального партнерства у сфері реагування на кризові ситуації.

Сучасні глобальні процеси демонструють, що загрози природного, техногенного, соціального та військового характеру все частіше виходять за рамки національних кордонів, що зумовлює необхідність координації зусиль міжнародної спільноти. Ефективність реагування на такі виклики залежить від узгодженості правового регулювання як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, адже лише комплексний підхід здатен забезпечити систему адекватного попередження та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій.

З урахуванням викладеного можна стверджувати, що євроінтеграційні трансформації в Україні відбуваються в умовах посилення безпекових ризиків, загострених як зовнішньою агресією, так і внутрішніми структурними викликами. Російська збройна агресія істотно змінила акценти безпекової політики держави, актуалізувавши необхідність пошуку нових моделей кризового управління та активізації співпраці з європейськими інституціями.

Поглиблення взаємодії з Європейським Союзом у сфері безпеки визначено як стратегічний напрям руху України. Інтеграція до оборонних програм ЄС, зміцнення співпраці у протидії гібридним загрозам, а також координація дій у питаннях енергетичної та інформаційної безпеки створюють умови для підвищення стійкості держави до зовнішніх впливів. У цьому контексті модернізація системи публічного управління та адаптація

українського законодавства до стандартів ЄС постають ключовими передумовами формування ефективної системи кризового реагування.

Окрему увагу привертає європейський досвід у сфері цивільного захисту та управління надзвичайними ситуаціями, який Україна активно інтегрує у власну практику. Залучення до інструментів Європейського Союзу, зокрема до Механізму цивільного захисту, дозволяє зміцнити спроможність держави оперативно реагувати на кризові події та підвищувати рівень національної стійкості. Перспективи подальшої інтеграції у структури безпеки ЄС пов'язуються з участю у Спільній політиці безпеки й оборони, розширенням співпраці у сфері оборонних проєктів та розвитком стратегічних комунікацій.

Отже, євроінтеграційні процеси в Україні органічно пов'язані із загостренням безпекових викликів, що потребують системного та комплексного підходу до їх подолання. Поглиблення партнерства з ЄС, впровадження його стандартів та модернізація системи публічного управління виступають ключовими чинниками, що визначатимуть здатність держави забезпечити стійкість і продовжити свій рух у напрямі повноправного членства в європейській спільноті.

Висновки до розділу 2

1. Досліджено організаційно-правові засади реалізації управлінських механізмів у сфері державної безпеки України. Дослідження показало, що сучасна система забезпечення безпеки функціонує в умовах високої нормативної складності та значного навантаження на органи публічної влади, що зумовлює потребу в чіткому розмежуванні повноважень і посиленні координації між усіма суб'єктами управління. Встановлено, що незважаючи на наявність розвиненої законодавчої основи, практична реалізація управлінських механізмів часто ускладнюється фрагментарністю

нормативних приписів, недостатньою узгодженістю інституційних структур та обмеженими можливостями оперативного реагування на загрози. Підкреслено важливість розширення взаємодії державних органів з інститутами громадянського суспільства, що здатні підсилити спроможність держави протидіяти кризам та забезпечувати захист населення. Узагальнюючи, отримані результати доводять необхідність модернізації організаційно-правових механізмів державної безпеки шляхом оновлення нормативної бази, удосконалення міжвідомчої координації та посилення інституційної стійкості державних структур.

2. Здійснено аналіз особливостей загострення безпекових викликів у процесі європейської інтеграції України, що дало змогу встановити підсилення як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків, зумовлених активізацією геополітичних протистоянь, воєнною агресією проти України та посиленням вимог до національної системи управління безпекою. Отримані результати засвідчують, що рух у напрямі ЄС висуває нові критерії до ефективності інституцій публічного управління, рівня їхньої координації, здатності забезпечувати оперативне реагування на кризові явища та інтегрувати європейські стандарти у сфері цивільного захисту, оборонної політики й стратегічних комунікацій. Підтверджено, що подальший поступ України в європейському просторі потребує глибшої взаємодії з інституціями ЄС, розширення участі в його безпекових механізмах та модернізації внутрішніх управлінських інструментів, що у сукупності сприятиме зміцненню стійкості держави перед актуальними викликами.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

3.1. Євроінтеграційні орієнтири формування сприятливих умов для розвитку системи управління державною безпекою

На сучасному етапі державотворення одним із ключових напрямів стратегічного розвитку України залишається повномасштабне впровадження положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що передбачає розгортання комплексних реформ у сферах екологічної політики, громадського здоров'я, безпеки, публічного адміністрування та низці інших системо утворювальних галузей. Прискорення структурних трансформацій стає особливо актуальним у контексті війни, коли відкриваються нові можливості для глибокої модернізації інституцій та переосмислення їх ролі у зміцненні стійкості держави. Досвід європейських країн свідчить, що позитивний ефект інтеграційних процесів, у тому числі в аспекті залучення іноземних інвестицій, може проявлятися ще до формального набуття членства, за умови послідовної реалізації реформ та активної участі суспільства [6, с. 19]. Саме тому важливо, щоб уряд, бізнес та громадянський сектор спільно визначали стратегічні орієнтири та координували свої дії, усвідомлюючи значення євроінтеграції як інструмента посилення державної спроможності.

У нинішніх реаліях питання безпеки залишається домінуючим компонентом українського порядку денного. За результатами соціологічних досліджень, 73% громадян підтримують розвиток співпраці з ЄС саме в безпековій площині, тоді як 74% акцентують на важливості спільних проєктів у сфері відбудови критичної інфраструктури, зруйнованої внаслідок масштабних ракетних атак [36, с. 134]. Реагуючи на кризу, держава затвердила Положення про Національну раду з відновлення України [37], яка визначила загальні принципи та архітектуру майбутньої післявоєнної трансформації.

План відновлення передбачає три послідовні етапи та групує п’ятнадцять національних програм у стратегічні блоки, спрямовані на зміцнення безпеки, відновлення енергетики, створення сприятливих умов для економічного розвитку та модернізацію соціальної й освітньої сфер.

Важливою складовою відбудовчих процесів є узгодження позицій України з баченням європейських партнерів і міжнародних організацій. У комюніке “Ukraine Relief and Reconstruction” Європейська комісія деталізувала базові орієнтири майбутньої модернізації України [60], окресливши три ключові цілі: подолання наслідків війни, створення умов для сталого розвитку на основі європейських цінностей, а також всебічну підтримку на шляху інтеграції до ЄС. Серед пріоритетів Європейська комісія наголошує на необхідності відбудови житлової та критичної інфраструктури, модернізації державних інституцій, впровадженні структурних реформ, стимулюванні економічного зростання, цифровій та зеленій трансформації, а також посиленні спроможності місцевих громад.

Підхід Європейської комісії до відновлення України вирізняється тим, що він інтегрує післявоєнну реконструкцію з широким порядком реформ, спрямованих на адаптацію української держави до стандартів і практик ЄС. Водночас Світовий банк у своєму баченні відбудови [59] наголошує на багаторівневості процесу, пропонуючи структуру поетапних дій, яка враховує як короткострокові інтервенції, так і довгострокові завдання, пов’язані з модернізацією державного управління та зміцненням інституційної стійкості (див. рис. 3.1).

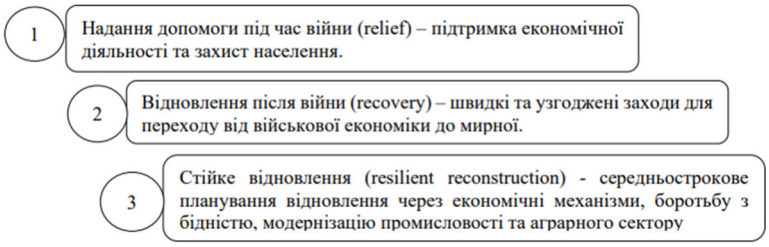

Рис. 3.1. Основні етапи бачення відбудови України за підходом Світового банку. *Джерело: [59].*

Підхід Світового банку до повоєнної модернізації України суттєво відрізняється від бачення, сформованого Європейською комісією. У той час як ЄС окреслює загальні інтеграційні пріоритети та стратегічні рамки трансформації, Світовий банк пропонує детальний алгоритм діяльності, особливо наголошуючи на завданнях, передбачених третім етапом післявоєнного відновлення. Акцент робиться на стабілізації макроекономічних процесів, підтримці приватного сектору, відновленні державних і соціальних послуг, а також на розбудові оновленої інфраструктури – від енергетичних потужностей до транспортних мереж. У цьому контексті визначено три взаємопов'язані блоки, які утворюють рамку повоєнної трансформації:

- надання допомоги (relief) – забезпечення мінімально необхідної економічної активності та захисту населення у період триваючих бойових дій;
- початкове відновлення (recovery) – упровадження оперативних заходів для переходу від військової економіки до умов мирного розвитку;
- стійке відновлення (resilient reconstruction) – стратегічне середньострокове планування відбудови з використанням інструментів боротьби з бідністю, модернізації промисловості, аграрного сектору та зміцнення інституційної стійкості.

Особливе місце у плані Світового банку займають питання охорони здоров'я, де ключовою метою визначено створення сучасної, доступної та життєздатної системи медичних послуг, здатної ефективно відповідати на виклики надзвичайних ситуацій. Серед пріоритетів виділено розбудову системи громадського здоров'я, що включає формування надійних механізмів профілактики захворювань, оперативного реагування на медичні загрози та налагодження дієвої координації між відповідальними інституціями. Особливу увагу приділено створенню повноцінної національної системи крові, яка має гарантувати доступність і якість компонентів донорської крові [51].

Проблематика екологічної безпеки стає не менш значущою, адже вона безпосередньо впливає на масштаби природних та техногенних ризиків і формує довгострокові умови життєдіяльності населення. У державному плані відновлення екологічні питання винесено в окремий стратегічний блок, де центральним завданням визначено формування безпечного та сталого природного середовища. Мова йде про інтеграцію кліматичних цілей у державну політику, управління відходами на основі європейських стандартів, модернізацію природоохоронних територій та раціональне використання ресурсів.

Для того щоб система публічного управління змогла ефективно реагувати на екологічні виклики, необхідно відновити інфраструктуру національної системи моніторингу довкілля, що зазнала значних пошкоджень через бойові дії. Планом відновлення передбачено модернізацію цієї системи, її цифровізацію та розширення технічних можливостей. Основні заходи включають:

− проведення аудиту й реконструкції елементів екологічної інфраструктури упродовж трирічного періоду;

− створення та оновлення мережі станцій спостереження, модернізацію лабораторій у 2024-2032 рр.;

− забезпечення матеріально-технічних умов для повноцінної роботи центральної референс-лабораторії з контролю атмосферного повітря;

− розроблення та впровадження цифрових аналітичних систем для інтеграції екологічних даних у національну платформу “ЕкоСистема” протягом 2024-2026 рр. [50].

Очікуваними результатами реалізації цих заходів визначено розбудову ефективної системи екологічного моніторингу, яка дозволятиме своєчасно реагувати на ризики і забезпечувати населення достовірною інформацією про стан довкілля, а також упровадження ризик-орієнтованих підходів до екологічної безпеки відповідно до стандартів ЄС.

Ключові орієнтири екологічної безпеки України у контексті євроінтеграції включають:

- зменшення екологічних ризиків, зокрема у сфері хімічної та радіаційної безпеки;
- скорочення промислового забруднення та впровадження принципу “забруднювач платить”;
- побудову ефективної системи управління відходами на основі найкращих європейських практик [50, с. 11].

Сучасний стан навколишнього середовища в Україні зазнав суттєвого погіршення внаслідок масштабних руйнувань, спричинених повномасштабним вторгненням рф. Відтак, екологічна безпека стає одним із ключових напрямів реформ, що вимагають невідкладної адаптації до норм і процедур Європейського Союзу, а також системного оновлення державної екологічної політики. Забезпечення мінімізації ризиків природних і техногенних надзвичайних подій потребує переходу до комплексної моделі управління, заснованої на розробці та імплементації актуальних нормативно-правових рішень, спрямованих на ліквідацію екологічних загроз та усунення наслідків воєнних дій. У цьому контексті першочерговими заходами визначаються:

− організоване збирання, сортування, перероблення та безпечне знешкодження великих обсягів воєнних відходів, які часто накопичуються у непризначених для цього місцях;

− ухвалення підзаконних актів, необхідних для повноцінного впровадження Закону України “Про управління відходами” [49];

− оновлення стратегічних планів щодо управління та утилізації відходів із горизонтом планування до 2030 року [43];

− поступовий перехід до циркулярної економіки, європейських моделей нульового забруднення та інтеграції положень Європейського зеленого курсу;

− модернізація та розбудова інфраструктури для поводження з відходами відповідно до вимог ЄС, що має забезпечити рівень переробки не менше 50%;

− удосконалення систем дозвільної діяльності, спрямованих на скорочення промислових викидів і посилення державного контролю у цій сфері.

У питанні фінансування екологічної відбудови стратегічну роль відіграють підходи Європейської комісії. У комюніке “Ukraine Relief and Reconstruction” підкреслюється, що всі інвестиції у відбудову транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури мають відповідати кліматичним та екологічним стандартам ЄС [1]. Ініціатива RebuildUkraine Facility передбачає застосування інструментів “зеленого фінансування”, які інтегрують екологічні пріоритети в бюджетну політику Євросоюзу, створюючи передумови для відбудови держави на принципах сталості та енергоефективності.

Формування моделі екологічно орієнтованої відбудови України потребує дотримання низки ключових принципів, що визначають вектор інтеграції до європейського екологічного простору:

- декарбонізація – системне скорочення викидів парникових газів;
- кліматична нейтральність – досягнення балансу між викидами та їх поглинанням;
- перехід до циркулярної економіки – максимальне повторне використання ресурсів і мінімізація утворення відходів;
- запровадження природоохоронних стандартів єс – модернізація системи управління природними ресурсами відповідно до європейських директив [54].

Комплексність цих заходів дозволяє розглядати екологічну політику як важливу складову державної безпеки, адже від неї залежить управління природними та техногенними ризиками, стійкість територій, добробут населення та загальна здатність держави протистояти загрозам у довгостроковій перспективі. Водночас екологічне відновлення стає одним із

фундаментів майбутнього економічного зростання, інтеграції до європейського ринку та зміцнення суверенного потенціалу України. Узагальнена структура ключових напрямів «зеленого» відновлення подана на рис. 3.2.

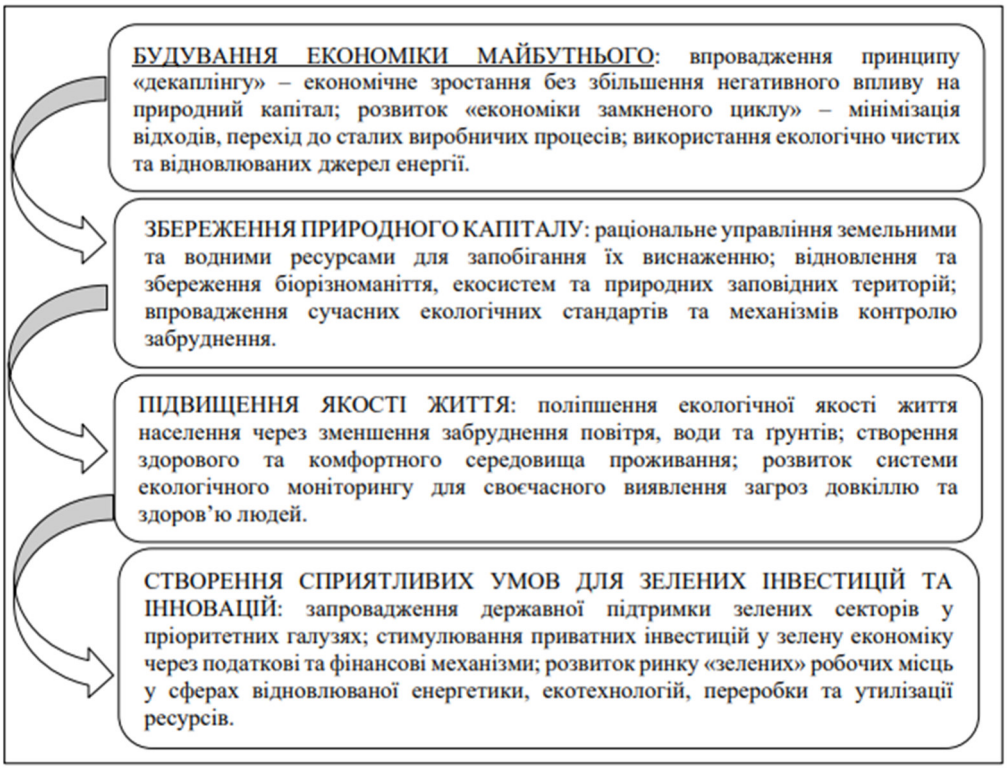

Рис. 3.2. Напрями реалізації стратегічної моделі «зеленого» відновлення України. *Джерело: [1].*

Упровадження моделі “зеленого відновлення” розглядається як стратегічний інструмент, здатний не лише нейтралізувати масштабні наслідки війни, а й перетворити Україну на одного з провідних учасників європейської зеленої трансформації. В контексті євроінтеграційних орієнтирів таке бачення набуває особливого значення, адже екологічний вимір функціонування держави дедалі тісніше пов’язується із загальною архітектурою безпекової політики. Тому інтеграція екологічних стандартів ЄС у національну політику потребує зміцнення партнерських механізмів між Україною та Європейським Союзом, активного обміну даними про передові технології та розвиток спільних дослідницьких програм, здатних забезпечити довгострокову стійкість державного управління.

У структурі стратегічних підходів до відбудови ключову роль займає формування економіки нового типу, в основі якої лежить принцип “декуплінгу” – здатність забезпечувати економічне зростання без пропорційного збільшення антропогенного впливу на природний капітал. Важливими елементами цієї трансформації виступають:

– розвиток економіки замкненого циклу, що ґрунтується на раціональному використанні ресурсів та мінімізації відходів;

– упровадження відновлюваних джерел енергії та екотехнологій;

– модернізація промислових виробництв відповідно до стандартів ЄС.

Збереження природного капіталу як фундаментальної складової державної безпеки передбачає впорядкування управління земельними й водними ресурсами, відновлення деградованих екосистем, охорону природних територій та посилення інституційного контролю за дотриманням екологічних вимог. Такі дії суттєво знижують ризики техногенних і природних загроз, що особливо актуально в умовах воєнних руйнувань та високої вразливості критичних територій.

У контексті підвищення якості життя громадян екологічний компонент стає одним із визначальних критеріїв стійкої державної безпеки. Йдеться про скорочення промислового забруднення, відновлення чистоти повітря, води та ґрунтів, формування здорового середовища проживання, а також розвиток сучасних систем екологічного моніторингу, здатних своєчасно ідентифікувати загрози для довкілля та здоров’я населення. Така політика відповідає європейським підходам, де екологічна безпека розглядається як частина ширшої парадигми суспільної безпеки.

Для стимулювання “зелених” інвестицій та інновацій важливо удосконалити механізми державної підтримки та створити умови, за яких приватний сектор буде зацікавлений у розвитку екологічно орієнтованих галузей. Це включає податкові інструменти, фінансові стимули для підприємств, розвиток ринку “зелених” професій та розширення секторів, пов’язаних із переробкою та утилізацією ресурсів. Такі заходи не лише

посилюють економічну складову безпеки, а й формують нову структуру зайнятості, орієнтовану на інновації та технологічну модернізацію.

Євроінтеграційний вектор вимагає також глибокої нормативної адаптації. Для гармонізації національної політики з правовими стандартами ЄС необхідно ухвалити низку критично важливих законопроєктів, що регулюють реформування системи екологічного моніторингу, розвиток галузі надрокористування та відтворення лісових ресурсів. У комплексі ці ініціативи спрямовані на приведення екологічного управління до структури європейських регуляторних моделей, які забезпечують високий рівень безпеки та прозорості [32].

Важливим елементом євроінтеграційних процесів залишається поглиблення співробітництва між українськими громадами та муніципалітетами держав-членів ЄС. Така взаємодія передбачає впровадження локальних екологічних проєктів, обмін практиками сталого розвитку, а також залучення громад до процесів модернізації, що відповідає принципу субсидіарності та зміцнює соціальну складову державної безпеки.

Унікальність євроінтеграційного курсу України полягає в тому, що держава, перебуваючи в умовах повномасштабної війни, фактично виконує функцію безпекового бар'єра для ЄС, одночасно модернізуючи власну інституційну систему відповідно до європейських норм [55]. Тому стратегічне планування вимагає комплексного підходу до оновлення систем управління розвитком громад, регіонів і держави загалом.

У цьому контексті ключовими механізмами модернізації публічного управління виступають:

- фінансовий механізм – забезпечення гарантованого фінансування стратегічних пріоритетів та відбудовчих проєктів;
- соціальний механізм – трансформація інституційного середовища та усунення структурних дисфункцій, що стримують розвиток;

– ринковий механізм – ефективне використання ресурсного потенціалу завдяки конкуренції, демонополізації та упорядкуванню державних активів [54].

Функціонування системи безпеки в кризових умовах потребує розвинутого механізму кризового планування, у якому особлива увага приділяється координації дій органів влади та уніфікації підходів до реагування на різні типи надзвичайних ситуацій. Важливим доповненням виступає міжнародне співробітництво, зокрема в форматі партнерства з НАТО, що сприяє підготовці управлінських команд до протидії ризикам і забезпечує доступ до передового досвіду [54].

Отже, сучасні умови вимагають від України якісно нового формату євроінтеграції, який відходить від класичних моделей попередніх кандидатів. Основними принципами цього процесу виступають:

– трансформаційний характер змін, що охоплює всі рівні управління;

– пріоритетність швидкості та незворотності реформ, необхідних для зміцнення інституційної та безпекової стійкості;

– центральність безпекового компоненту, інтегрованого у всі сфери державної політики;

– спільне стратегічне бачення Україна-ЄС, що передбачає координацію рішень та посилення ролі місцевого самоврядування [7].

У коротко- та середньостроковій перспективі ключовим викликом залишається забезпечення економічної стійкості, повоєнної відбудови та реалізації необхідних реформ. Завдання полягає не лише у відновленні пошкоджених систем, а в побудові якісно оновленої держави, конкурентоспроможної в європейському просторі та здатної гарантувати безпеку на всіх рівнях публічного управління.

3.2. Пріоритетні напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення управлінських механізмів державної безпеки в межах реалізації євроінтеграційних зобов'язань України

У сучасних умовах посилення зовнішніх і внутрішніх загроз, що супроводжують курс України на інтеграцію до Європейського Союзу, удосконалення організаційно-правового забезпечення державної безпеки набуває стратегічного значення. Євроінтеграційні зобов'язання передбачають не лише адаптацію чинних норм до права ЄС, а й формування нового управлінського підходу, у якому питання захисту держави, громадян та критичної інфраструктури розглядаються як комплекс взаємопов'язаних сфер публічної політики. У цьому контексті особливої актуальності набуває модернізація системи правового регулювання, здатної забезпечити відповідність стандартам демократичного врядування, прозорості та високому рівню координації між гілками влади.

Одним із ключових пріоритетів виступає всебічний перегляд базових законодавчих актів у сфері національної безпеки, що зумовлює необхідність глибокого оновлення підходів до стратегічного планування, управління ризиками й контролю за діяльністю силових інституцій. Йдеться не лише про технічне коригування існуючих документів, а про трансформацію самої логіки нормативного регулювання, зокрема запровадження сучасних стандартів прозорості, підзвітності та цивільного нагляду над сектором безпеки. Важливою умовою є визначення чітких компетенцій органів публічної влади, формування єдиних процедур планування та моніторингу, а також встановлення механізмів парламентського контролю, які відповідали б європейським моделям демократичного врядування. Актуальність таких змін посилюється потребою гармонізувати національну нормативну базу з європейськими директивами, що регламентують реагування на загрози, захист критичної інфраструктури та забезпечення стабільності інституційної архітектури держави.

Гармонізація нормативної бази з acquis Європейського Союзу вимагає створення узгодженого та ефективного механізму правової імплементації, який забезпечував би чітку ієрархію документів, узгодженість регламентів взаємодії та уникнення дублювання функцій між державними суб'єктами. Одночасно цьому процесу має передувати системне підсилення аналітичної спроможності сектору безпеки шляхом інтеграції європейських методологій оцінювання ризиків, включення індикаторів раннього попередження та адаптації моделей прогнозування загроз, що використовуються у країнах ЄС [61]. Розширення можливостей застосування таких підходів сприятиме підвищенню точності стратегічного планування, формуванню ефективних механізмів реагування та зміцненню національної стійкості у довгостроковій перспективі.

Поряд із вдосконаленням нормативно-правових інструментів особливої ваги набуває реформування організаційної структури управління безпековою сферою, адже стійкість держави значною мірою визначається не лише якістю правового забезпечення, а й здатністю інституцій діяти злагоджено, оперативно та прогнозовано. Сучасні умови, що характеризуються високою динамікою ризиків та багаторівневістю загроз, вимагають від органів публічної влади не просто реагувати на кризові події, а забезпечувати інтегроване управління, яке спирається на узгодженість рішень, чіткість управлінських процедур та спільну відповідальність усіх суб'єктів сектору безпеки. Саме тому реформування організаційної архітектури передбачає підсилення спроможності державних інституцій діяти у взаємодії, мінімізувати управлінські розриви та забезпечувати безперервний інформаційний обмін між всіма рівнями управління.

Не менш важливим завданням є модернізація системи центральних і регіональних органів виконавчої влади, спрямована на оновлення їх функціональних ролей, оптимізацію структурних зв'язків та усунення надмірної фрагментації повноважень. У цьому контексті особливого значення набуває розширення координаційних можливостей Ради національної безпеки

і оборони України, яка має виконувати роль ключового центру стратегічного узгодження та оперативного управління у сфері державної безпеки. Одночасно потребує вдосконалення механізм взаємодії держави з органами місцевого самоврядування, адже саме на місцях реалізуються значна частина заходів цивільного захисту, кризового реагування та територіальної стійкості. Посилення інституційної здатності територіальних громад і їх включення в єдину модель управління безпекою створить умови для формування цілісної системи, здатної реагувати на загрози у режимі реального часу та забезпечувати комплексну безпеку громадян.

Не менш актуальним напрямом удосконалення управлінських механізмів державної безпеки виступає модернізація архітектури інформаційної безпеки, яка має відповідати європейським цінностям, нормам захисту прав людини та сучасним вимогам кіберстійкості. Інформаційний простір України перебуває під постійним тиском зовнішніх загроз, що посилюються як через масштабність російської військової агресії, так і внаслідок розширення цифрової вразливості критичних секторів. Тому побудова оновленої системи інформаційної безпеки повинна спиратися на принципи прозорості, підзвітності та захищеності державних суб’єктів, відповідальних за зберігання та обробку даних. У цьому контексті важливим є поступовий перехід до єдиного європейського підходу до управління цифровими ризиками, що дозволить гармонізувати політику України з нормами функціонування цифрового ринку ЄС та забезпечить ефективний захист інформаційного середовища [57].

У межах виконання євроінтеграційних зобов’язань Україна має інтегрувати інструменти, сумісні з регуляціями Європейського Союзу, зокрема вимогами директиви NIS2, яка встановлює підвищені стандарти кіберстійкості для операторів критичної інфраструктури та передбачає жорсткі механізми контролю за кіберризиками. Водночас важливим стратегічним завданням залишається розбудова комплексної системи протидії гібридним загрозам, що включають інформаційно-психологічні операції,

масовані кампанії дезінформації, спрямовані на підрив суспільної довіри, а також кібератаки, здатні паралізувати функціонування державних систем. Розвиток аналітичних центрів, посилення кіберкоманд, впровадження платформ для обміну інформацією з європейськими партнерами та створення механізмів швидкого реагування стануть основою для формування багаторівневої, стійкої до зовнішніх впливів інформаційної інфраструктури.

З огляду на воєнний контекст і масштабність завдань, особливе значення набуває розвиток правових механізмів міжнародної взаємодії у сфері безпеки. Поглиблення співпраці з Європейським Союзом, НАТО та іншими міжнародними інституціями має спиратися на адаптовані нормативні інструменти, що гарантуватимуть узгодженість дій, доступ до спільних ресурсів, участь у колективних оборонних і цивільних програмах. Такий формат партнерства сприятиме формуванню єдиного безпекового простору, у межах якого Україна виступатиме не лише реципієнтом підтримки, а й активним учасником вироблення нових політик. Для кращої наочності систематизовані ключові пріоритети удосконалення організаційно-правового забезпечення управлінських механізмів державної безпеки в межах євроінтеграційних зобов'язань України узагальнено в табл. 3.1, що дає змогу структуровано простежити їх зміст та взаємозалежності.

Таблиця 3.1.

Пріоритетні напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення управлінських механізмів державної безпеки

№	Напрям удосконалення	Зміст та ключові завдання
1	Адаптація законодавства України до acquis ЄС.	Гармонізація норм у сферах національної безпеки, кризового реагування, цивільного захисту; імплементація директив ЄС щодо критичної інфраструктури, кіберзахисту, екологічної безпеки; приведення національних стандартів управління ризиками до європейських підходів.
2	Формування сучасної системи стратегічного планування.	Створення інтегрованих стратегій безпеки з урахуванням вимог ЄС; забезпечення чіткого розподілу повноважень між органами влади; запровадження довгострокових механізмів оцінювання ризиків та сценарного прогнозування кризових ситуацій.

3	Інституційна модернізація органів публічної влади.	Посилення кадрового потенціалу; запровадження прозорих процедур управління; оптимізація міжвідомчої взаємодії; впровадження цифрових інструментів управління та моніторингу державної безпеки.
4	Поглиблення безпекового співробітництва з ЄС та НАТО.	Розширення участі України у Спільній політиці безпеки і оборони ЄС; залучення до програм кіберзахисту, цивільного захисту та енергетичної безпеки; реалізація спільних проєктів з посилення стійкості критичної інфраструктури.
5	Розвиток системи кризового та антикризового управління.	Вдосконалення нормативної бази цивільного захисту; формування єдиної системи координації реагування на надзвичайні ситуації; запровадження європейських стандартів в оцінюванні загроз та управлінні ресурсами в кризових умовах.
6	Екологічна безпека та імплементація Європейського зеленого курсу.	Зменшення екологічних ризиків, розвиток системи моніторингу довкілля; перехід до циркулярної економіки; інтеграція екологічних стандартів ЄС у національну політику; модернізація екологічної інфраструктури.
7	Цифровізація та кібербезпека.	Розбудова національної системи кіберзахисту; впровадження стандартів NIS2; розвиток інструментів кіберстійкості; інтеграція у європейські платформи кібермобілізації та обміну інформацією про кіберзагрози.
8	Розширення механізмів участі громадянського суспільства.	Залучення громадськості до формування політик безпеки; розширення інструментів електронної участі; підтримка діяльності волонтерських і безпекових ініціатив; підвищення прозорості та підзвітності органів влади.

Джерело: розробка автора.

Удосконалення організаційно-правового забезпечення управлінських механізмів державної безпеки в межах реалізації євроінтеграційних зобов’язань потребує системного перегляду засад функціонування безпекового сектору. Ключовим завданням цього етапу є гармонізація правових норм із acquis ЄС, що передбачає не лише адаптацію окремих законодавчих актів, а й комплексне оновлення інституційних підходів до забезпечення національної стійкості. Впровадження європейських стандартів у сфері кризового реагування, кіберзахисту, екологічної безпеки та захисту критичної інфраструктури формує підґрунтя для більш передбачуваної та узгодженої моделі управління, у якій кожен елемент правового механізму працює в єдиному нормативному полі.

Важливим напрямом трансформації стає модернізація інституцій публічної влади, адже ефективність організаційно-правових змін значною мірою залежить від їх здатності працювати за новими стандартами управління. Поглиблення міжвідомчої координації, цифровізація процедур ухвалення рішень, запровадження відкритих та прозорих механізмів контролю створюють основу для посилення інституційної спроможності держави. Крім того, особливого значення набуває узгодження стратегічних документів та програм розвитку із практиками ЄС, що передбачає перехід до довгострокового планування, заснованого на оцінюванні ризиків та прогнозуванні сценаріїв розвитку ситуації.

Не менш значущим аспектом є розширення зовнішнього виміру державної безпеки через активну взаємодію України з Європейським Союзом та НАТО. Участь у спільних оборонних, антитерористичних, кіберзахисних і цивільних ініціативах дозволяє Україні інтегруватися у європейську систему колективної безпеки, запозичувати найкращі управлінські практики та зміцнювати власний потенціал реагування на кризові ситуації. Спільна реалізація проєктів із підвищення стійкості критичної інфраструктури, енергетичної незалежності та інформаційної безпеки не лише сприяє модернізації національної системи безпеки, а й поглиблює взаємну довіру між Україною та державами-партнерами, що є важливою умовою для подальшої інтеграції.

У підсумку формування пріоритетних напрямів удосконалення організаційно-правового забезпечення не обмежується адаптацією законодавства чи структурними змінами в системі управління. Йдеться про побудову сучасної, інтегрованої та орієнтованої на ризики моделі державної безпеки, здатної ефективно функціонувати в умовах європейського правового середовища, оперативно реагувати на багатовимірні загрози та забезпечувати стійкість держави в умовах тривалої зовнішньої агресії.

Висновки до розділу 3

1. Євроінтеграційні орієнтири формують стратегічне підґрунтя для створення сприятливих умов розвитку системи управління державною безпекою, оскільки поєднують модернізацію інституцій, відбудову критичної інфраструктури, упровадження екологічних та економічних стандартів ЄС, а також зміцнення спроможності держави протидіяти сучасним загрозам. Європейські підходи, інтегровані в національні політики, сприяють одночасній трансформації економічних, соціальних, екологічних та управлінських механізмів, забезпечуючи прогресивний перехід до моделей стійкого розвитку й підвищення рівня безпеки. У цих умовах розширення партнерства з ЄС, гармонізація законодавства, формування ринку «зелених» інвестицій, посилення кризового планування та поглиблення ролі місцевого самоврядування виступають ключовими напрямами, що підсилюють потенціал держави у протистоянні загрозам і гарантують побудову цілісної, адаптивної та ефективної системи управління державною безпекою.

2. Надано пріоритетні напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення управлінських механізмів державної безпеки в межах реалізації євроінтеграційних зобов’язань України, серед яких центральне місце посідають модернізація законодавчої основи, оптимізація інституційної структури та впровадження сучасних підходів до кібер- й інформаційної безпеки. Проведений аналіз довів, що поглиблення співпраці з ЄС у сфері безпеки потребує переосмислення ролі державних органів, оновлення їхніх управлінських процедур і гармонізації механізмів реагування на кризові ситуації відповідно до європейських стандартів. Важливою умовою підвищення ефективності безпекового сектору є створення інструментів системного управління ризиками, посилення міжвідомчої координації та забезпечення прозорості в ухваленні рішень. У підсумку визначені напрями формують стратегічне підґрунтя для побудови адаптивної та стійкої моделі державної безпеки, здатної підтримувати євроінтеграційні процеси,

зміцнювати інституційну спроможність держави та гарантувати захищеність суспільства в умовах складних зовнішніх і внутрішніх викликів.

ВИСНОВКИ

Визначено зміст і структуру управлінських механізмів забезпечення державної безпеки України в контексті поглиблення євроінтеграції. Виявлено, що дані механізми функціонують як комплекс взаємопов'язаних правових, організаційних, економічних, інформаційних та інституційних інструментів, ефективність яких залежить від узгодженості дій суб'єктів публічної влади, якості комунікації між рівнями управління та здатності системи адаптуватися до динаміки кризових подій. З'ясовано, що євроінтеграційний вектор розвитку зумовлює необхідність приведення управлінських підходів до стандартів ЄС, посилення прозорості, відповідальності та превентивності державної політики у сфері безпеки. Водночас встановлено наявність низки методологічних та інституційних прогалин, які потребують подальшого дослідження для формування сучасної, стійкої та ефективної моделі публічного управління, здатної забезпечити належний рівень державної безпеки за умов інтеграційних трансформацій.

Вивчено зарубіжні підходи до організації публічного управління в умовах кризових та безпекових загроз у країнах ЄС. З'ясовано, що європейські моделі управління ґрунтуються на поєднанні чіткої нормативної регламентації, багаторівневої координації та превентивного підходу до оцінювання ризиків, що забезпечує високу адаптивність державних інституцій до динамічних загроз. Аналіз показав, що ключовими елементами таких систем є ієрархічна модель оцінки ризиків, інституційно закріплені механізми міжвідомчої взаємодії, прозорість прийняття рішень та інтеграція міжнародних стандартів прав людини, які задають межі застосування надзвичайних заходів. Окремо акцентовано, що ефективність зарубіжних практик визначається здатністю держав забезпечувати баланс між безпекою та дотриманням демократичних свобод, а також широким використанням інструментів міжнародної співпраці, зокрема в межах ЄС і НАТО. Отримані результати засвідчують значний потенціал адаптації таких підходів у

національній системі публічного управління України з метою підвищення її стійкості до сучасних кризових і безпекових викликів.

Досліджено організаційно-правові засади реалізації управлінських механізмів у сфері державної безпеки України. Дослідження показало, що ефективність функціонування системи безпеки безпосередньо залежить від узгодженості дій ключових органів влади, як на центральному, так і на регіональному рівнях, а також від здатності нормативно-правової бази оперативно адаптуватися до динаміки загроз. Виявлено значні дисбаланси в координації між суб'єктами державного управління, що знижують результативність реагування у кризових ситуаціях і потребують модернізації управлінських процедур, посилення міжвідомчої взаємодії та оновлення законодавчих регламентів. Разом із тим, визначено необхідність розширення форм участі громадянського суспільства, що здатне зміцнити інституційну спроможність держави, підвищити швидкість реагування та сприяти формуванню більш стійкої та комплексної системи захисту населення й територій. Загалом результати аналізу підтверджують потребу у подальшому удосконаленні організаційно-правових механізмів державної безпеки з урахуванням сучасних викликів та умов воєнного стану.

Здійснено аналіз особливостей загострення безпекових викликів у процесі європейської інтеграції України. Аналіз показав, що поглиблення співпраці з Європейським Союзом відбувається в умовах значного ускладнення зовнішніх і внутрішніх загроз, зумовлених насамперед російською агресією, трансформацією геополітичного середовища та зростанням вимог до національної системи безпеки. Євроінтеграційний курс виявив потребу в модернізації механізмів публічного управління, підвищенні їх здатності до міжвідомчої координації, адаптації нормативно-правової бази до стандартів ЄС та посиленні спроможності держави до ефективного реагування на кризові ситуації. Доведено, що інтеграція до безпекових структур ЄС, участь у спільних оборонних та цивільних ініціативах, а також впровадження європейських практик управління ризиками сприяють

підвищенню стійкості України до сучасних викликів і створюють необхідні передумови для зміцнення національної безпеки в умовах євроінтеграції.

Надано пріоритетні напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення управлінських механізмів державної безпеки в межах реалізації євроінтеграційних зобов'язань України, серед яких ключовими визначено оновлення нормативно-правової бази, модернізацію інституційної архітектури безпекового сектору та посилення цифрової й інформаційної стійкості держави. Ефективність безпекової системи залежить не лише від формального наближення законодавства до стандартів ЄС, а й від здатності державних інституцій забезпечувати узгодженість управлінських рішень, оперативну координацію та прозорість виконання стратегічних функцій. У межах інтеграційного курсу особливої ваги набуває імплементація європейських підходів до оцінювання ризиків, запровадження сучасних механізмів контролю за діяльністю силових структур, а також формування спроможної, відповідальної та стійкої моделі інформаційної безпеки. Загалом, окреслені напрями створюють комплексну основу для розбудови сучасної системи управління державною безпекою, здатної ефективно відповідати викликам воєнного часу, підтримувати євроінтеграційну динаміку та забезпечувати стратегічну стійкість України в європейському безпековому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусевич Н. Зелене відновлення: на яких принципах буде базуватися відбудова України. *Європейська правда*. 2022. Офіц сайт.: URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/14/7146700/

2. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Визначення раціонального методу організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Вісник НУЦЗУ. *Серія: Державне управління.* Вип. 1(6). 2017. С.305-313.

3. Бєлай С. В. Дослідження зарубіжного досвіду з протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру. *Держава та регіони*. № 4 (48). 2024. С.4-8.

4. Бєлікова К., Кравченко Ю., Потеряйко С., Марченко О. Організація взаємодії між органами управління у надзвичайних ситуаціях: правовий, організаційний та економічний аспекти. Науковий вісник: *Державне управління*. № 4(6). 2020. С.6-29.

5. Борщевський В., Василиця О., Матвєєв Є. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони*. 2022. № 2. С.30-35.

6. Відбудова України: принципи та політика. За ред. Ю. Городніченка, І.Сологуб, Б.Ведер ді Мауро. 2022. 508 с.

7. Владимирова О. Г., Чернова К. О. Щодо імплементації директиви ЄС “про промислове забруднення” в національне законодавство. 2020. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/22-1.pdf

8. Галушка В. Ю. Розвиток механізмів випереджаючого державного управління. *Право та державне управління*. №1. 2022. С.175-179.

9. Гаріфуллін М. В. Відповідність політичної, економічної та правової ситуації України критеріям вступу до Європейського Союзу. *Нове українське право.* Вип. 6. Том 1. 2022. С.74-80.

10. Дніпренко Н. К. Комунікація: демократичні стандарти в роботі органів державної влади. Київ : ТОВ “Вістка”, 2018. 164 с.

11. Докаленко В. Взаємодія між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства в Україні в умовах широкомасштабної війни. *Публічне управління та регіональний розвиток.* 2022. № 15. С. 87-103.

12. Дудкевич В. І. Євроінтеграційні практики України: політологічний вимір : дис. … док філос: 052 / ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника". Івано-Франківськ; Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2021. 264 с.

13. Звіти щодо виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL:https://fiu.gov.ua/pages/mizhnarodne-spivrobitnictvo/evropeiskaintegracija/zvit-shhodo-vikonannya-ugodi-pro-asocziacziyu-mizh-ukrajinoyu-taJeC.html

14. Зима І. Я. Теоретичні підходи до визначення та формування механізмів державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. С.85- 89.

15. Ісаєнко І. А. Європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. № 5. 2022. С.114-117.

16. Колінко Я. А. Надзвичайний стан як особливий державно-правовий режим: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 "Конституційне право; муніципальне право" Я. А. Колінко. Харків, 2011. 20 с.

17. Кондратенко О. О. Державне регулювання соціального захисту учасників антитерористичної операції та членів їхніх сімей : дис. … канд. наук з держ. управління : 25.00.02. Київ, 2019. 280 с.

18. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. Ст.141.

19. Коробка І. М. Порівняльний аналіз систем публічного управління ризиками та загрозами надзвичайних ситуацій в країнах Європи та Океанії: Кодекси та Закони. 2021. Новітні орієнтири кодифікаційної діяльності / 67

Загальна редакція Є. Р. Бершеди; Інститут законодавства Верховної Ради України. К. : Вид-во “Людмила”, 2021. С.326-347.

20. Костюк Н. П. Правовий режим та ознаки надзвичайного стану в Україні. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2020. Вип.2 (90). С.49-58.

21. Кропивницька В. С. Трансформація механізмів публічного управління та адміністрування у сфері цивільного захисту в умовах європейської інтеграції України. С. 385-392. URL: http://vdu-nuczu.net/ua/11-ukr/storinkaavtora/185-kropivnitskij-v-s-transformatsiya

22. Купрій В. М. До питання зміни Конституції України в сучасних умовах воєнного стану. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2018. № 1. С. 27-32.

23. Купрій В. М. Конституційний процес: питання конституційно правових обмежень: дис. …к.ю.наук.: спец. 12.00.02 “Конституційне право; муніципальне право”; Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2019. 230 с.

24. Ларіна Я., Брацлавська О. Розвиток людського капіталу в умовах глобалізації. Київ : ВЦ “Академія”, 2022. 248 с.

25. Мельниченко О. А. Механізми публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації: сутність та види. Науковий вісник: *Державне управління*. №3(3(5). 2020. С.165-176.

26. Мельничук Д. П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення. Житомир : Полісся, 2015. 564 с.

27. Мовчан У. В. Проблеми стратегічного планування в Україні в контексті повномасштабної війни. Вісник НТУУ “КПІ”. *Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 2(54). 2022. С.23-26.

28. Могиль В.О. Розвиток механізмів публічного управління для зміцнення національної безпеки в контексті європейської інтеграції сучасної України. Дис. на здобуття наук. ст. док. Філософії. 281 Міжрегіональна Академія управління персоналом, Київ, 2024. 244 с.

29. Національний класифікатор надзвичайних ситуацій України. Наказ Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. № 457. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text

30. Небеська М. С. Органи внутрішніх справ як суб'єкти забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки : дис. канд.ю.наук : 12.00.07 / Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 168 с.

31. Неділько А. І. Теоретичні підходи до визначення поняття "механізм публічного управління". *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування.* №2. 2018. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2018_2/8.pdf

32. Обушна Н. І. Публічне управління як нова модель організації державного управління в Україні: теоретичний аспект. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 44(1). С. 53-63.

33. Павлюк Н. Теоретичні засади організаційного і правового механізмів публічного управління в Україні. Науковий вісник. "Демократичне врядування". 2016. Вип. 16/17.URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26721/pavljuk.pdf

34. Пархоменко Н. Сучасна теоретико-правова парадигма надзвичайної правотворчості. *Публічне право*. № 3 (47). 2022. С. 88-94.

35. Пашков М. Євроінтеграція в умовах війни: виклики і перспективи. Аналітична доповідь. Грудень, 2022. 9 с.

36. Пашков М., Маркевич К., Стецюк П., Чекунова С. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Аналітична доповідь. №1-2 (187-188). 2022. 132 с.

37. Петрова І., Руда О. Публічне управління як фактор і стимулятор модернізації адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2022. № 6. С.131-135.

38. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни : Указ Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text

39. Пономаренко Г. О. Управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави: адміністративно-правові засади : монографія. 2017. 448 с.

40. Прасол В. П. Механізми публічного управління розвитком недержавного сектора охорони суспільного здоров'я в Україні. 25.00.02 – механізми державного управління. Хар.регіонал. і-т держ упр., НАДУ, Харків, 2021. 199 с.

41. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 25. Ст. 180

42. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397

43. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 року № 661-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text

44. Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року № 117-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-

45. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 06.10.98. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text

46. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

47. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України 16 березня 2000 року № 1550-III. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14

48. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03. 1998 року № 183/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98- вр#Text

49. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text.

50. Про управління відходами : Закону України від 20 червня 2022 року № 2320-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text

51. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи "Екологічна безпека". Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень. 2022. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/

52. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи "Охорона здоров'я". Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень. 2022. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua

53. Прохоренко М. М., Хлань В. М. Сутність та зміст особливого періоду в Україні. Юридичний вісник №2 (55). 2020. С.62-67.

54. Пушкаренко С., Фальковський А. Інституціональна складова частина механізму захисту прав людини. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. *Політичні науки та публічне управління*, (2(62), С. 136-141.

55. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с.

56. Резнікова О. О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. (вересень) 2022. URL: https://niss.gov.ua/news/statti/stratehichnyyanaliz-bezpekovoho-seredovyshcha-ukrayiny

57. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. URL:https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf

58. Слюсарчук І., Мітенко О. Роль громадянського суспільства в забезпеченні національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. №2. 2021. С.194-200.

59. Топольніцький В.В., Повноваження глави держави щодо введення надзвичайного та воєнного стану: вітчизняний та зарубіжний досвід. Електронне наукове видання “Аналітично-порівняльне правознавство”. 2022. С.193-199. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/39.pdf.

60. Relief, Recovery and Resilient Reconstruction: Supporting Ukraine`s Immediateand Medium-Term Economic Needs (English). URL: https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/

61. Ukraine relief and reconstruction. Communication from the commission to the European parliament, the European council, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. URL: https://eurlex.europa.eu/legal